
WAAR CHRISTENEN VAN MENING VERSCHILLEN
20 grote geloofsvragen onder de loep
Bijbel, redding, kerk, Geest, Israël, eindtijd en eeuwigheid
GERARD FELLER
FELLER BOOKS

WAAR CHRISTENEN VAN MENING VERSCHILLEN

20 grote geloofsvragen onder de loep

Bijbel, redding, kerk, Geest, Israël, eindtijd en eeuwigheid

Gerard Feller

Feller Books

Copyright

Waar christenen van mening verschillen
20 grote geloofsvragen onder de loep

© Gerard Feller
Uitgegeven door Feller Books.
Alle rechten voorbehouden.

Eerste Feller Books-uitgeverseditie.

Opdracht

Voor iedereen die ooit ontdekte dat oprechte christenen dezelfde Bijbel kunnen lezen en toch tot verschillende conclusies komen.

En voor iedereen die daarna niet ophield met zoeken.

Motto

“Beproef alles, behoud het goede.”

1 Thessalonicenzen 5:21

Voorwoord

Wie voor het eerst ontdekt hoeveel verschillende christelijke kerken en stromingen er bestaan, kan daarvan behoorlijk in de war raken. Dit boek wil niet twintig discussies winnen, maar onderzoeken waarom christenen verschillend denken, welke Bijbelteksten daarbij doorslaggevend zijn en hoe deze verschillen historisch zijn ontstaan. Zes tradities worden regelmatig naast elkaar geplaatst: evangelisch, reformatorisch, rooms-katholiek, oosters-orthodox, baptistisch en charismatisch/pinksterchristelijk. Binnen iedere traditie bestaan belangrijke interne verschillen; daarom vergelijken we niet alleen etiketten, maar vooral argumenten.

Steeds keren drie vragen terug: Wat staat er? Wat betekent het? Hoe zijn christenen vanuit dezelfde Schrift tot verschillende conclusies gekomen?

Leeswijzer en methodologische verantwoording

De twintig hoofdstukken kunnen afzonderlijk worden gelezen, maar vormen samen één argument. De eigen nadruk ligt bij de klassieke evangelische overtuiging dat de Schrift de beslissende norm voor geloof en leven is en dat redding volledig rust op Gods genade in Jezus Christus. Tegelijk wordt iedere onderzochte traditie zoveel mogelijk vanuit haar eigen primaire bronnen beschreven.

Bij grondtekstonderzoek geldt één belangrijke regel: een woordenboekdefinitie is nog geen exegese. De betekenis van een Hebreeuws of Grieks woord wordt bepaald door zin, alinea, Bijbelboek en historische context. Ook geldt: begrijpen is niet hetzelfde als instemmen. Eerst wordt een positie zo eerlijk mogelijk weergegeven; daarna worden de argumenten gewogen.

Inhoudsopgave

Copyright....3
Opdracht....4
Motto....5
Voorwoord....6
Leeswijzer en methodologische verantwoording....7
Inhoudsopgave....8
DEEL I....16
GEZAG, REDDING EN GENADE....16
HOOFDSTUK 1....17
Wie heeft het laatste woord?....17
HOOFDSTUK 2....24
Hoe wordt een mens gered?....24
HOOFDSTUK 3....30
Kiest God de mens of kiest de mens God?....30
Vergelijking van twee klassieke protestantse modellen....33
HOOFDSTUK 4....35
Kun je je redding verliezen?....35
HOOFDSTUK 5....39
Wie moet worden gedoopt?....39
Vergelijkingstabel....43
De diepste vraag....44
MASTEROVERZICHT DEEL I....44
Tijdlijn Deel I....45
Kernconclusie Deel I....45
DEEL II....47
KERK, SACRAMENT EN HEILIGE GEEST....47
HOOFDSTUK 6....48
Wat gebeurt er bij het avondmaal?....48
Vergelijkingstabel....52

HOOFDSTUK 7.....54
Wat is de ware kerk?.....54
Vergelijkingstabel.....58
HOOFDSTUK 8.....60
Wie mag leidinggeven?.....60
HOOFDSTUK 9.....66
Spreekt God vandaag nog rechtstreeks?.....66
Vergelijkingstabel.....70
HOOFDSTUK 10.....72
Zijn tongentaal en wondergaven nog voor vandaag?.....72
Vergelijking cessationisme en continuationisme.....77
Pastorale toets.....78
MASTEROVERZICHT DEEL II.....80
Tijdlijn Deel II.....80
Kernconclusie Deel II.....81
DEEL III.....82
GENEZING, ISRAËL, WEDERKOMST EN EEUWIGHEID.....82
HOOFDSTUK 11.....83
Geneest God vandaag nog?.....83
Vergelijkingstabel.....87
Pastorale conclusie.....88
HOOFDSTUK 12.....89
Welke plaats heeft Israël?.....89
Vergelijkingstabel.....93
HOOFDSTUK 13.....95
Wat gebeurt er vóór de wederkomst?.....95
Vergelijking eindtijdmodellen.....99
Wat weten we wél?.....99
HOOFDSTUK 14.....101
Wat is het duizendjarig rijk?.....101
Vergelijkingstabel.....104

Geen datumrekenen.....105
HOOFDSTUK 15.....106
Wat gebeurt er direct na de dood?.....106
Vergelijkingstabel.....112
GEÏNTEGREERDE HEILSHISTORISCHE TIJDLIJN.....113
Schepping.....113
Zondeval.....113
Abraham.....113
Israël.....113
David.....113
Profeten.....113
Jezus Christus.....114
Pinksteren.....114
Kerk en wereldwijde verkondiging.....114
Huidige tijd.....114
Wederkomst.....114
Opstanding.....114
Oordeel.....114
Nieuwe schepping.....114
MASTEROVERZICHT DEEL III.....114
VERBANDEN BINNEN DEEL III.....115
KERNCONCLUSIE DEEL III.....115
DEEL IV.....117
OORDEEL, MARIA, SCHEPPING EN CHRISTELIJK LEVEN.....117
HOOFDSTUK 16.....118
Is de hel eeuwig?.....118
Vergelijkingstabel.....125
Pastorale conclusie.....125
HOOFDSTUK 17.....127
Bestaat het vagevuur?.....127
HOOFDSTUK 18.....131

Welke plaats hebben Maria en de heiligen?....131
Mariologische tijdlijn....136
HOOFDSTUK 19....137
Hoe moeten we Genesis lezen?....137
Vergelijking van modellen....142
HOOFDSTUK 20....144
Hoe bepaalt de Bijbel onze ethiek?....144
Zes tradities en ethische methode....151
Waarom ethiek uiteindelijk over discipelschap gaat....151
MASTEROVERZICHT DEEL IV....152
GROTE TIJDLIJN — 2000 JAAR CHRISTELIJKE VERSCHILLEN....152
DE TWINTIG VRAGEN IN ÉÉN OVERZICHT....154
SLOTBESCHOUWING....155
Waar verschillen werkelijk beginnen....155
Drie niveaus van verschil....155
Niveau 1 — Het centrum....155
Niveau 2 — Grote kerkelijke verschillen....156
Niveau 3 — Verschillen waarbinnen ruime diversiteit mogelijk is....156
Waarheid én liefde....156
De laatste toets....157
De vraag boven alle vragen....158
NAWOORD....160
Verschillen zonder elkaar kwijt te raken....160
Eén Heer....160
SLOTWOORD....162
BEGRIPPENREGISTER HEBREEUWS EN GRIEKS....163
Hebreeuws....163
Grieks....164
BIJBELSE KERNTEKSTEN PER HOOFDSTUK....169
BRONNEN EN VERDERE STUDIE....170
Bijbel en grondtekst....170

Vroege kerk.....170
Didachè.....170
Ignatius van Antiochië.....170
Irenaeus.....170
Augustinus.....170
Reformatie.....171
Maarten Luther.....171
Johannes Calvijn.....171
Ulrich Zwingli.....171
Jacobus Arminius.....171
Reformatorische belijdenisgeschriften.....172
Rooms-katholieke primaire bronnen.....172
Oosters-orthodoxe bronnen.....173
Baptistische bronnen.....173
Pinkster- en charismatische bronnen.....173
BRONNENAPPARAAT.....175
Verantwoording van de bronnen.....175
I. PRIMAIRE BRONNEN.....175
A. De Bijbel.....175
B. Hebreeuwse en Griekse grondtekst.....175
C. Vroege christelijke bronnen.....176
Didachè.....176
Ignatius van Antiochië.....177
Justinus de Martelaar.....177
Irenaeus van Lyon.....177
Augustinus van Hippo.....178
II. DE OECUMENISCHE CONCILIES.....178
Nicea — 325.....178
Constantinopel — 381.....178
Efeze — 431.....178
Chalcedon — 451.....179

Nicea II — 787.....179
III. REFORMATORISCHE BRONNEN.....179
Maarten Luther.....179
Johannes Calvijn.....180
IV. GEREFORMEERDE BELIJDENISSCHRIFTEN.....180
Nederlandse Geloofsbelijdenis.....180
Heidelbergse Catechismus.....181
Dordtse Leerregels.....181
Westminster Confession of Faith.....181
V. ROOMS-KATHOLIEKE PRIMAIRE BRONNEN.....182
Catechismus van de Katholieke Kerk.....182
Dei Verbum.....183
Lumen Gentium.....183
Concilie van Trente.....184
VI. OOSTERS-ORTHODOXE BRONNEN.....184
Athanasius.....184
Basilius de Grote.....185
Gregorius van Nazianze.....185
Johannes Chrysostomus.....185
Johannes van Damascus.....185
Kallistos Ware.....186
VII. BAPTISTISCHE BRONNEN.....186
London Baptist Confession of Faith — 1689.....186
Baptist Faith and Message.....186
VIII. PINKSTERBRONNEN.....187
Assemblies of God — Statement of Fundamental Truths.....187
IX. BELANGRIJKE SECUNDAIRE LITERATUUR.....187
Kerkgeschiedenis.....187
X. SYSTEMATISCHE THEOLOGIE.....188
Alister E. McGrath.....188
Millard J. Erickson.....188

Wayne Grudem.....188

Michael Horton.....189

XI. HEILIGE GEEST EN CHARISMATA.....189

Gordon D. Fee.....189

Stanley M. Horton.....189

XII. EINDTIJD EN OPENBARING.....189

XIII. SCHEPPING EN WETENSCHAP.....190

XIV. VOORBEELD VAN HET NOTENAPPARAAT.....190

XV. BRONNENKADER BIJ IEDER HOOFDSTUK.....192

Verder lezen.....192

XVI. REDACTIONELE BRONNENREGEL.....193

XVII. BIBLIOGRAFISCHE HOOFDINDELING.....193

A. Bijbeluitgaven en grondteksten.....194

B. Lexica en taalhulpmiddelen.....194

C. Apostolische Vaders en kerkvaders.....194

D. Oecumenische concilies.....194

E. Rooms-katholieke documenten.....194

F. Orthodoxe bronnen.....194

G. Reformatoren en gereformeerde belijdenissen.....194

H. Baptistische bronnen.....194

I. Pinkster- en charismatische bronnen.....194

J. Systematische theologie.....194

K. Kerkgeschiedenis.....194

L. Eschatologie.....194

M. Schepping en wetenschap.....194

N. Christelijke ethiek.....194

XVIII. BRONNEN BIJ DE ZES TRADITIES.....194

XIX. EEN BELANGRIJKE REDACTIONELE CORRECTIE.....195

XX. SLOT VAN HET BRONNENAPPARAAT.....195

DEEL I

GEZAG, REDDING EN GENADE

HOOFDSTUK 1

Wie heeft het laatste woord?

Schrift, Traditie en kerkelijk gezag

Kernvraag

Wanneer twee christenen dezelfde Bijbel lezen maar tot verschillende conclusies komen, wie bepaalt dan uiteindelijk welke uitleg juist is?

Die vraag ligt onder vrijwel ieder verschil dat in dit boek wordt besproken.

Doop.

Avondmaal.

Maria.

Uitverkiezing.

Geestelijke gaven.

Israël.

De eindtijd.

Steeds keert dezelfde fundamentele vraag terug:

Waar ligt het hoogste gezag voor christelijk geloof en leven?

---

1. De Schrift als door God ingegeven

Paulus schrijft:

“Heel de Schrift is door God ingegeven en is nuttig om daarmee te onderwijzen, te weerleggen, te verbeteren en op te voeden in de rechtvaardigheid.” — 2 Timotheüs 3:16

Het sleutelwoord is:

θεόπνευστος — theopneustos

Letterlijk:

door God geademd.

Het woord bestaat uit:

theos — God

en:

pneō — blazen/ademen.

De Schrift heeft volgens Paulus daarom een unieke oorsprong.

Dit vormt een belangrijke basis voor de hoge Schriftopvatting van vrijwel alle klassieke christelijke tradities.

Het verschil begint niet bij de vraag:

Is de Bijbel belangrijk?

Het verschil ontstaat bij:

Is de Bijbel de enige onfeilbare norm?

---

2. Sola Scriptura

De Reformatie formuleerde het beginsel:

Sola Scriptura — de Schrift alleen.

Dat betekent in zijn klassieke vorm niet:

traditie is waardeloos.

Evenmin betekent het:

iedere individuele christen mag de Bijbel uitleggen zoals hij wil.

Het betekent dat geen kerkelijke traditie, concilie, theoloog of ambtsdrager hetzelfde uiteindelijke gezag bezit als de geïnspireerde Schrift.

Tradities kunnen nuttig zijn.

Belijdenisgeschriften kunnen gezaghebbend functioneren.

Kerkvaders kunnen helpen.

Maar zij blijven toetsbaar.

---

3. De Bereeërs

Handelingen 17 beschrijft de Bereeërs positief omdat zij dagelijks de Schriften onderzochten om te beoordelen of Paulus' verkondiging overeenkwam met Gods Woord.

Voor protestanten is dit een krachtig voorbeeld:

zelfs apostolische verkondiging wordt in het verhaal verbonden met onderzoek van de Schrift.

---

4. Jezus en menselijke tradities

In Marcus 7 bekritiseert Jezus religieuze leiders omdat zij menselijke overleveringen boven Gods gebod plaatsen.

Dat vormt een belangrijke waarschuwing.

Een traditie kan oud zijn.

Een traditie kan religieus zijn.

Een traditie kan door vele generaties worden gevolgd.

Maar ouderdom alleen maakt haar nog niet waar.

---

5. Maar Paulus spreekt óók over traditie

Daar staat 2 Thessalonicenzen 2:15 tegenover.

Paulus roept gelovigen op vast te houden aan de overleveringen die zij:

mondeling

of:

per brief

hebben ontvangen.

Het Griekse woord is:

παράδοσις — paradosis

overlevering, traditie.

Katholieke en orthodoxe theologie wijst daarom terecht op het feit dat het Nieuwe Testament het begrip “traditie” niet automatisch negatief gebruikt.

De beslissende vraag is:

Welke traditie is werkelijk apostolisch?

---

6. Rooms-katholieke visie

Binnen de rooms-katholieke theologie worden Schrift en apostolische Traditie niet bedoeld als twee concurrerende openbaringen.

Zij worden verbonden met één overgeleverd geloofsgoed.

Daarbij heeft het kerkelijk leergezag — het **Magisterium** — de taak de geopenbaarde waarheid authentiek te bewaren en uit te leggen.

Voor een protestant roept dit de vraag op:

Wie controleert uiteindelijk het leergezag?

Voor de katholiek ontstaat de omgekeerde vraag:

Wie bewaakt de juiste interpretatie wanneer iedereen uitsluitend naar zijn eigen Bijbellezing verwijst?

---

7. Oosters-orthodoxe visie

Orthodoxe christenen spreken minder gemakkelijk over Schrift en Traditie als twee afzonderlijke bronnen.

De Schrift leeft **binnen** de Heilige Traditie.

Daaronder vallen onder andere:

de Schrift;

de liturgie;

de vroege concilies;

de kerkvaders;

het gebedsleven van de kerk.

De Bijbel is dus niet los verkrijgbaar van de geloofsgemeenschap waarin hij ontvangen en doorgegeven werd.

---

8. Evangelische visie

Evangelische christenen leggen doorgaans sterke nadruk op:

de persoonlijke lezing van de Schrift;

bekering;

prediking;

Bijbelstudie;

de leiding van de Heilige Geest.

Dat heeft grote kracht.

Maar er bestaat ook een risico.

Wanneer historische theologie weinig aandacht krijgt, kan iemand denken dat zijn eigen interpretatie vanzelfsprekend “gewoon Bijbels” is.

Daarom heeft ook evangelisch Bijbellezen de kerkgeschiedenis nodig.

---

9. Baptistisch perspectief

Baptisten leggen eveneens sterke nadruk op de Schrift als hoogste norm.

Daarbij krijgt de lokale gemeente vaak een belangrijke verantwoordelijkheid.

Geen bisschop of paus staat noodzakelijk tussen Christus en de plaatselijke geloofsgemeenschap.

Tegelijk bestaan binnen baptistische tradities belijdenissen en sterke theologische erfenissen.

---

10. Pinkster- en charismatisch perspectief

Pinksterchristenen delen meestal de protestantse hoge Schriftopvatting.

Daarnaast bestaat nadruk op actuele leiding door de Heilige Geest.

Daar ontstaat een belangrijke grens:

Een profetie, indruk, visioen of geestelijke ervaring mag nooit boven de Schrift worden geplaatst.

Juist wanneer iemand zegt:

“God heeft mij verteld…”

is toetsing noodzakelijk.

Vergelijkingstabel hoofdstuk 1

Traditie	Hoogste gezag	Plaats Traditie	Interpretatie
Evangelisch	Schrift	waardevol maar ondergeschikt	Schrift, Geest, gemeente
Reformatorisch	Schrift	belijdenissen als secundaire norm	Schrift verklaart Schrift
Rooms-katholiek	Schrift en apostolische Traditie binnen één geloofsgoed	constitutief	Magisterium
Oosters-orthodox	Schrift binnen Heilige Traditie	centraal	kerk, concilies, Vaders, liturgie
Baptistisch	Schrift	ondergeschikt	Schrift en lokale gemeente
Pinkster/ charismatisch	Schrift	doorgaans ondergeschikt	Schrift en actuele leiding van de Geest

Tijdlijn

1e eeuw — apostolische verkondiging en ontstaan nieuwtestamentische geschriften
2e–4e eeuw — groeiende herkenning en afbakening van de canon
4e–5e eeuw — grote concilies en verdere ontwikkeling kerkelijk leergezag
1054 — traditionele marker voor de breuk tussen Oost en West
16e eeuw — Reformatie en krachtige formulering van *Sola Scriptura*
16e eeuw — katholieke reactie en nadere formulering van Schrift en Traditie
17e eeuw — verdere ontwikkeling protestantse en baptistische tradities
20e eeuw — groei pinkster- en charismatische bewegingen

Conclusie

Het eerste verschilpunt bepaalt bijna alle volgende.

Wie bepaalt wat een Bijbeltekst betekent?

De individuele gelovige?

De plaatselijke gemeente?

De historische kerk?

Een concilie?

Het Magisterium?

De Schrift die zichzelf uitlegt?

Het antwoord daarop bepaalt in hoge mate hoe de volgende negentien vragen worden beantwoord.

HOOFDSTUK 2

Hoe wordt een mens gered?

Genade, geloof, werken en sacramenten

Kernvraag

Wat moet er gebeuren voordat een zondig mens met God verzoend is?

Moet hij geloven?

Werken doen?

Gedoopt worden?

Sacramenten ontvangen?

Zich bekeren?

Of doet God alles?

---

1. Het probleem van de zonde

Romeinen 3:23:

“Want allen hebben gezondigd en missen de heerlijkheid van God.”

Het Griekse woord:

ἁμαρτία — hamartia

betekent zonde.

Zonde is in de Bijbel meer dan een verzameling verkeerde handelingen.

Zij raakt de verhouding van de mens tot God.

Daarom heeft de mens niet alleen verbetering nodig.

Hij heeft verlossing nodig.

---

2. Charis — genade

Een centraal woord is:

χάρις — charis

genade.

Efeziërs 2:8–9 verbindt redding met genade en geloof:

“Want uit genade bent u zalig geworden, door het geloof…”

Het initiatief ligt bij God.

Het evangelie begint niet met:

wat moet de mens voor God doen?

Maar:

wat heeft God voor de mens gedaan?

---

3. Pistis — geloof

πίστις — pistis

kan afhankelijk van de context betekenissen dragen als:

geloof;

vertrouwen;

trouw.

Bijbels geloof is daarom meer dan intellectueel aannemen dat God bestaat.

Het is vertrouwen op Christus.

---

4. Rechtvaardiging

Het werkwoord:

δικαιόω — dikaioō

betekent rechtvaardigen.

Daarmee verbonden is:

δικαιοσύνη — dikaiosynē

gerechtigheid.

De Reformatie plaatste deze begrippen in het centrum.

Hoe kan een zondaar rechtvaardig staan tegenover een heilige God?

Het reformatorische antwoord luidde:

door Gods genade, op grond van Christus, ontvangen door geloof.

---

5. Sola gratia en sola fide

Twee bekende Reformatiebegrippen zijn:

sola gratia — door genade alleen

en:

sola fide — door geloof alleen.

Goede werken zijn binnen deze visie niet de oorzaak van rechtvaardiging.

Zij zijn het gevolg van werkelijk geloof.

De volgorde is dus niet:

goede werken → redding.

Maar:

genade → geloof → redding → vernieuwd leven en goede werken.

---

6. Jakobus

Dan schrijft Jakobus:

“U ziet dus nu dat een mens uit werken gerechtvaardigd wordt en niet alleen uit geloof.”

Dat lijkt Paulus rechtstreeks tegen te spreken.

Maar de contexten verschillen.

Paulus bestrijdt vertrouwen op menselijke werken als grond van rechtvaardiging.

Jakobus bestrijdt een dood geloof dat geen vrucht voortbrengt.

De klassieke protestantse formulering luidt daarom:

Wij worden door geloof alleen gerechtvaardigd, maar het geloof dat rechtvaardigt blijft niet alleen.

---

7. Katholieke visie

Een karikatuur moet worden vermeden:

“Protestanten geloven in genade en katholieken in werken.”

Dat doet geen recht aan de katholieke leer.

Ook katholieke theologie leert dat Gods genade voorafgaat.

De mens kan zijn eerste rechtvaardiging niet simpelweg verdienen.

Maar rechtvaardiging wordt sterker verbonden met innerlijke vernieuwing en het sacramentele leven.

Doop, eucharistie en andere sacramenten functioneren binnen het leven van genade.

---

8. Orthodoxe visie

Orthodoxe theologie gebruikt vaak een ander accent.

Redding wordt beschreven als:

genezing;

herstel;

vereniging met God;

deel krijgen aan Gods leven.

Een belangrijk begrip is:

θέωσις — theōsis

vergoddelijking of deïficatie.

Dat betekent niet dat de mens God in wezen wordt.

Het betekent deelname aan Gods leven door genade.

2 Petrus 1:4 spreekt over deel krijgen aan de goddelijke natuur.

---

9. Wedergeboorte

Evangelische christenen benadrukken Jezus' woorden uit Johannes 3:

"U moet opnieuw geboren worden."

Het Griekse:

ἄνωθεν — anōthen

kan zowel betekenen:

opnieuw

als:

van boven.

Wedergeboorte is daarmee geen menselijke zelfverbetering.

Nieuw leven komt van God.

---

10. Zes tradities

Traditie	Nadruk redding	Werken	Sacramenten
Evangelisch	genade door persoonlijk geloof in Christus	vrucht van geloof	wisselende nadruk
Reformatorisch	rechtvaardiging door geloof alleen	noodzakelijk als vrucht	tekenen en zegels van genade
Rooms-katholiek	genade die vergeeft en vernieuwt	antwoord op genade	wezenlijk in sacramenteel leven
Oosters-orthodox	genezing en theosis	samenwerking binnen genade	centraal
Baptistisch	bekering, geloof, wedergeboorte	vrucht van wedergeboorte	doorgaans ordinanties

Traditie	Nadruk redding	Werken	Sacramenten
Pinkster/ charismatisch	bekering, wedergeboorte, leven door de Geest	vrucht van Geest	afhankelijk van kerkelijke achtergrond

Historische tijdlijn

1e eeuw — Paulus, Jakobus en apostolische verkondiging
4e–5e eeuw — Augustinus en discussies over genade en menselijke wil
16e eeuw — Luther en Reformatie: rechtvaardiging centraal
1545–1563 — Concilie van Trente
17e eeuw — verdere protestantse discussies over genade en verkiezing
18e–19e eeuw — opwekkingsbewegingen en sterke nadruk op persoonlijke bekering
20e eeuw — wereldwijde groei pinksterbeweging

Conclusie

De grote christelijke tradities zeggen niet:

de mens redt zichzelf.

Het verschil ligt vooral in de vraag hoe Gods genade:

rechtvaardigt;

vernieuwt;

door geloof ontvangen wordt;

in sacramenten functioneert;

en zichtbaar wordt in goede werken.

HOOFDSTUK 3

Kiest God de mens of kiest de mens God?

Uitverkiezing, predestinatie en vrije wil

Kernvraag

Als twee mensen hetzelfde evangelie horen en slechts één gelooft:

waarom gelooft de één wel en de ander niet?

Ligt het beslissende verschil uiteindelijk bij Gods verkiezing?

Of bij de menselijke reactie?

---

1. Eklegomai — kiezen

Het Griekse werkwoord:

ἐκλέγομαι — eklegomai

betekent kiezen of uitkiezen.

Efeziërs 1 zegt dat God gelovigen vóór de grondlegging van de wereld in Christus heeft uitgekozen.

---

2. Proorizō — tevoren bestemmen

προορίζω — proorizō

betekent tevoren bestemmen.

Paulus gebruikt het onder andere in Romeinen 8 en Efeziërs 1.

De discussie is niet of het woord in de Bijbel staat.

De discussie gaat over:

waartoe worden mensen voorbestemd?

op welke grond?

individueel of corporatief?

en hoe verhoudt dit zich tot menselijke verantwoordelijkheid?

---

3. Augustinus en Pelagius

Een vroege grote discussie ontstond tussen Augustinus en Pelagius.

Pelagius werd ervan beschuldigd de menselijke mogelijkheid tot gehoorzaamheid zo sterk te benadrukken dat de noodzakelijkheid van genade werd ondermijnd.

De kerk verwierp het idee dat de mens zichzelf zonder voorafgaande goddelijke genade kan redden.

Dat is belangrijk.

De latere discussie tussen calvinisten en arminianen is dus niet eenvoudig dezelfde discussie als Augustinus versus Pelagius.

Arminianisme is niet hetzelfde als pelagianisme.

---

4. Gereformeerde verkiezingsleer

De gereformeerde traditie benadrukt Gods soevereine initiatief.

De mens is door de zonde niet neutraal.

Als God niet genadig ingrijpt, komt niemand.

Daarom rust verkiezing uiteindelijk niet op menselijke verdienste.

Redding is van begin tot eind genade.

---

5. Johannes 6

Jezus zegt:

“Niemand kan tot Mij komen, tenzij de Vader, Die Mij gezonden heeft, hem trekt.”

Het Griekse werkwoord:

ἑλκύω — helkyō

betekent trekken.

Gereformeerde uitleggers zien hierin vaak een effectief goddelijk trekken.

Arminiaanse uitleggers benadrukken dat Gods genade werkelijk noodzakelijk is, maar vragen of dat trekken onweerstaanbaar moet zijn.

---

6. Arminius

Jacobus Arminius en latere arminiaanse theologie wilden Gods genade én menselijke verantwoordelijkheid bewaren.

De mens redt zichzelf niet.

God neemt het initiatief.

Maar Gods voorafgaande genade maakt volgens veel arminiaanse modellen een werkelijke menselijke reactie mogelijk.

Genade kan dan worden weerstaan.

---

7. Romeinen 9

Romeinen 9 is een centrale tekst.

Jakob en Ezau.

De pottenbakker en het leem.

Gods ontferming.

Gereformeerde theologie ziet hierin krachtige ondersteuning voor Gods soevereine verkiezing.

Andere uitleggers benadrukken dat Romeinen 9–11 eveneens gaat over:

Israël;

volken;

heilsgeschiedenis;

de plaats van Joden en niet-Joden.

Daarom moet Romeinen 9 niet los van hoofdstukken 10 en 11 gelezen worden.

---

8. Universele uitnodiging

Tegelijk staan er teksten als:

Johannes 3:16;

1 Timotheüs 2:4;

2 Petrus 3:9;

Openbaring 22:17.

De uitnodiging van het evangelie wordt breed verkondigd.

Daarom moet ieder verkiezingsmodel ook recht doen aan Gods oproep:

kom.

Vergelijking van twee klassieke protestantse modellen

Vraag	Gereformeerd	Arminiaans
Wie neemt initiatief?	God	God
Is genade noodzakelijk?	ja	ja
Kan mens zichzelf redden?	nee	nee
Verkiezing	onvoorwaardelijk	vaak verbonden met voorkennis en genadig mogelijk gemaakte respons
Reddende genade	effectief in Gods roeping	kan worden weerstaan
Menselijke keuze	werkelijk binnen Gods soevereiniteit	werkelijk door voorafgaande genade
Grond redding	Christus alleen	Christus alleen

Tijdlijn

1e eeuw — nieuwtestamentische teksten over verkiezing en verantwoordelijkheid
5e eeuw — Augustinus en Pelagius
16e eeuw — Calvijn en gereformeerde ontwikkeling
ca. 1560–1609 — leven en werk van Jacobus Arminius
1610 — Remonstrantie

1618–1619 — Synode van Dordrecht
18e eeuw — John Wesley en verdere ontwikkeling van arminiaanse soteriologie
20e eeuw — sterke arminiaanse invloed binnen veel pinkstertradities

---

Conclusie

De Bijbel spreekt krachtig over:

Gods verkiezing;

Gods initiatief;

menselijke verantwoordelijkheid;

de oproep tot geloof.

Een systeem dat één van deze gegevens eenvoudig laat verdwijnen, doet onvoldoende recht aan de spanning in de tekst.

Paulus eindigt zijn grote behandeling van dit onderwerp uiteindelijk niet met zelfverzekerde speculatie, maar met aanbidding:

“O diepte van rijkdom, zowel van wijsheid als van kennis van God!”

HOOFDSTUK 4

Kun je je redding verliezen?

Geloofszekerheid, afval en volharding

Kernvraag

Kan iemand werkelijk wedergeboren zijn en later definitief verloren gaan?

---

1. Niemand zal hen uit Mijn hand rukken

Johannes 10 behoort tot de krachtigste teksten over zekerheid.

Jezus geeft zijn schapen eeuwig leven.

Niemand zal hen uit zijn hand rukken.

De zekerheid rust daarmee allereerst niet in de kracht waarmee het schaap de Herder vasthoudt.

De Herder houdt het schaap vast.

---

2. Romeinen 8

Paulus schrijft:

“Zo is er dan nu geen verdoemenis voor hen die in Christus Jezus zijn.”

Later volgt de indrukwekkende climax:

niets kan de gelovige scheiden van Gods liefde in Christus.

Dit vormt een krachtige basis voor christelijke geloofszekerheid.

---

3. Volharding der heiligen

De gereformeerde traditie spreekt over:

de volharding van de heiligen.

Dat betekent niet eenvoudig:

eenmaal een gebed uitgesproken = eeuwig veilig ongeacht het verdere leven.

De klassieke gedachte is:

wie werkelijk door God is wedergeboren, zal door Gods bewarende genade uiteindelijk in geloof volharden.

God bewaart zijn kinderen.

---

4. Hebreeën 6

Dan komen de moeilijke waarschuwingen.

Hebreeën 6 beschrijft mensen die:

verlicht zijn;

de hemelse gave geproefd hebben;

deel gekregen hebben aan de Heilige Geest;

en vervolgens afvallen.

Het werkwoord:

παραπίπτω — parapiptō

betekent afvallen.

Arminiaanse uitleggers zien hier een reële mogelijkheid dat echte gelovigen afvallen.

Gereformeerde uitleggers antwoorden dat mensen diep kunnen deelnemen aan de zichtbare verbondsgemeenschap zonder innerlijk definitief wedergeboren te zijn.

---

5. Hebreeën 10

Ook Hebreeën 10 bevat ernstige waarschuwingen.

De vraag is:

zijn waarschuwingen hypothetisch, beschrijvend of werkelijk conditioneel?

Een gereformeerd antwoord kan luiden:

God gebruikt juist de waarschuwingen als middel waardoor zijn kinderen volharden.

Het feit dat een waarschuwing effectief is, maakt haar niet onwerkelijk.

---

6. Johannes 15

Jezus spreekt over de wijnstok en ranken.

Een rank die geen vrucht draagt wordt weggenomen.

Arminiaanse uitleggers zien daarin een waarschuwing voor werkelijke afval.

Gereformeerde uitleggers onderscheiden tussen uiterlijke verbondenheid met de zichtbare gemeenschap en werkelijke levensverbondenheid met Christus.

---

7. 1 Johannes 2:19

Johannes schrijft over mensen die de gemeenschap verlieten:

“Zij zijn uit ons midden weggegaan, maar zij waren niet uit ons.”

Dit is een belangrijke tekst voor de gereformeerde uitleg.

Afval kan volgens deze visie zichtbaar maken dat de eerdere geloofsbelijdenis niet overeenkwam met werkelijke wedergeboorte.

Zes tradities

Traditie	Kan definitieve afval plaatsvinden?	Nadruk
Evangelisch	verdeeld	zekerheid én oproep tot volharding
Reformatorisch	ware wedergeborene volhardt uiteindelijk	Gods bewarende genade
Rooms-katholiek	genade kan door ernstige zonde verloren worden	volharding, sacramenten, verzoening
Oosters-orthodox	afval is werkelijk mogelijk	voortdurende deelname aan leven van God
Baptistisch	uiteenlopend	van eeuwige zekerheid tot conditionele zekerheid

Traditie	Kan definitieve afval plaatsvinden?	Nadruk
Pinkster/ charismatisch	klassieke pinkstertradities vaak mogelijkheid van afval	volhardend geloof

Tijdlijn

1e eeuw — beloften en waarschuwingen naast elkaar in het Nieuwe Testament
4e–5e eeuw — discussies over genade en volharding
16e eeuw — Reformatie en katholieke reactie
1618–1619 — Dordt en formulering volharding der heiligen
18e eeuw — Wesleyaanse nadruk op reële mogelijkheid van afval
20e eeuw — beide modellen binnen wereldwijde evangelische beweging

---

Pastorale betekenis

Twee fouten moeten worden vermeden.

De eerste:

voortdurende angst dat iedere zonde onmiddellijk de redding vernietigt.

De tweede:

zorgeloosheid omdat een vroegere geloofsbeslissing automatisch alles garandeert.

Het Nieuwe Testament combineert zekerheid met volharding.

God bewaart.

En:

blijf in Christus.

Conclusie

Misschien moeten belofte en waarschuwing niet tegen elkaar worden uitgespeeld.

De gelovige mag rusten in Christus.

Maar juist die rust brengt hem ertoe bij Christus te blijven.

HOOFDSTUK 5

Wie moet worden gedoopt?

Kinderdoop en geloofsdoop

Kernvraag

Moet de doop worden gegeven aan:

gelovigen en hun kinderen

of uitsluitend aan:

mensen die persoonlijk geloof belijden?

---

1. Baptizō

Het Griekse werkwoord:

βαπτίζω — baptizō

betekent dopen, onderdompelen of wassen.

De doop behoort vanaf het begin tot de christelijke gemeente.

Jezus geeft de opdracht discipelen te maken en hen te dopen in de Naam van:

de Vader;

de Zoon;

de Heilige Geest.

---

2. Het patroon in Handelingen

In Handelingen zien we regelmatig:

verkondiging;

geloof;

bekering;

doop.

Op Pinksteren:

“Bekeer u en laat ieder van u gedoopt worden.”

De Ethiopische kamerling hoort het evangelie en wordt gedoopt.

Cornelius en zijn huis ontvangen de Heilige Geest en worden gedoopt.

De cipier in Filippi wordt gedoopt.

Voor baptisten vormt dit een krachtig patroon:

eerst geloof, dan doop.

---

3. Credobaptisme

Het woord komt van:

credo — ik geloof.

De geloofsdoop veronderstelt een persoonlijke geloofsbelijdenis.

De doop symboliseert onder andere:

vereniging met Christus;

dood en opstanding;

afwassing;

nieuw leven;

toetreding tot de geloofsgemeenschap.

---

4. Huisdoop

Het Nieuwe Testament vermeldt verschillende keren dat een heel:

οἶκος — oikos

huis of huishouden

werd gedoopt.

Voorstanders van kinderdoop wijzen erop dat een huishouden in de antieke wereld kinderen kon omvatten.

Baptisten antwoorden:

de teksten zeggen nergens expliciet dat baby's aanwezig waren.

Daarom kunnen huisdoopteksten de discussie niet eenvoudig beslissen.

---

5. Het verbondsargument

Voor gereformeerde voorstanders van kinderdoop ligt het sterkste argument meestal niet bij een expliciete babydoop in Handelingen.

Het ligt bij het verbond.

In het Oude Testament ontvingen kinderen het verbondsteken.

Abraham ontving de besnijdenis.

Zijn zonen eveneens.

De vraag wordt dan:

Als kinderen onder het oude verbond bij Gods zichtbare verbondsgemeenschap hoorden, waar worden zij in het nieuwe verbond expliciet uitgesloten?

---

6. Kolossenzen 2

Paulus brengt besnijdenis en doop in één passage bij elkaar.

Paedobaptisten zien daarin ondersteuning voor verbondscontinuïteit.

Baptisten antwoorden dat Paulus spreekt over een:

besnijdenis zonder handen

en dat de nieuwtestamentische gemeenschap juist gekenmerkt wordt door persoonlijk geloof.

Ook hier bepaalt de bredere verbondstheologie de uitleg.

---

7. Handelingen 2:39

Petrus zegt:

“Want voor u is de belofte en voor uw kinderen…”

Voorstanders van kinderdoop horen daarin duidelijke verbondstaal.

Baptisten wijzen op het vervolg:

“…en voor allen die veraf zijn, zovelen als de Heere, onze God, ertoe roepen zal.”

Dezelfde tekst wordt dus door beide kanten gebruikt.

---

8. Rooms-katholieke visie

Binnen de rooms-katholieke traditie is de doop een sacrament van christelijke initiatie.

De doop is verbonden met:

vergeving;

wedergeboorte;

inlijving in Christus;

opname in de kerk.

Ook kinderen worden gedoopt omdat Gods genade voorafgaat aan het vermogen van de mens om die genade intellectueel te begrijpen.

---

9. Orthodoxe visie

Ook de orthodoxe kerk doopt kinderen.

Daarbij is onderdompeling traditioneel belangrijk.

Doop, chrismatie en deelname aan de eucharistie vormen sterk verbonden onderdelen van de initiatie.

Daarmee verschilt de orthodoxe praktijk duidelijk van veel westerse protestantse modellen waarin een kind na de doop jarenlang wacht voordat het aan het avondmaal deelneemt.

---

10. Gereformeerde kinderdoop

De gereformeerde kinderdoop moet niet worden verward met de gedachte:

“Dit kind is gedoopt, dus zijn persoonlijke redding staat automatisch vast.”

De doop functioneert als teken en zegel van Gods verbond.

Het gedoopte kind wordt later zelf geroepen tot geloof en bekering.

---

11. Baptistisch bezwaar

De baptist stelt daar tegenover:

In het nieuwe verbond behoort het teken gegeven te worden aan degenen die zelf discipelen zijn geworden.

Daarom moet de volgorde zijn:

evangelie → geloof → doop.

Een doop zonder persoonlijke geloofsbelijdenis voldoet volgens deze visie niet aan het nieuwtestamentische patroon.

---

12. Hoeveel water?

Er is nog een tweede verschil.

Onderdompeling?

Begieting?

Besprenkeling?

Baptisten benadrukken dat onderdompeling bijzonder goed past bij Romeinen 6:

begraven met Christus;

opstaan tot nieuw leven.

Andere tradities wijzen erop dat de theologische betekenis van wassen en reiniging niet afhankelijk hoeft te zijn van de hoeveelheid water.

Vergelijkingstabel

Traditie	Wie wordt gedoopt?	Betekenis
Evangelisch	vaak gelovigen; sommige tradities ook kinderen	geloof, discipelschap, inlijving
Reformatorisch	gelovigen en hun kinderen	verbondsteken en zegel
Rooms-katholiek	volwassenen en kinderen	sacramentele wedergeboorte en inlijving
Oosters-orthodox	volwassenen en kinderen	sacramentele initiatie
Baptistisch	belijdende gelovigen	gehoorzaamheid en teken van geloof/vereniging met Christus
Pinkster/ charismatisch	doorgaans belijdende gelovigen	getuigenis van geloof en nieuw leven

Tijdlijn

1e eeuw — doop centraal in zendingsverkondiging
2e–3e eeuw — verdere ontwikkeling van doopcatechese; historische aanwijzingen voor kinderdoop worden zichtbaar
4e eeuw — doop sterk ingebed in kerkelijk en maatschappelijk christendom
16e eeuw — reformatoren behouden grotendeels kinderdoop
16e eeuw — wederdopers verwerpen kinderdoop en benadrukken geloofsdoop
17e eeuw — ontwikkeling baptistische beweging
20e eeuw — pinksterbeweging neemt doorgaans geloofsdoop over

De diepste vraag

Het debat gaat uiteindelijk niet alleen over water.

Het gaat over:

Wat is de kerk?

Wie behoort tot het verbond?

Wat doet een sacrament?

Welke plaats heeft persoonlijk geloof?

Hoe verhouden Oude en Nieuwe Testament zich?

Daarom kan iemand de doopkwestie nauwelijks oplossen zonder eerst zijn visie op kerk, verbond en redding te onderzoeken.

MASTEROVERZICHT DEEL I

Hoofdstuk	Hoofdvraag	Beslissend theologisch verschil
1	Wie heeft het laatste woord?	Schrift en Traditie
2	Hoe wordt een mens gered?	rechtvaardiging, genade en sacrament
3	Wie kiest wie?	verkiezing en vrije wil
4	Kan redding verloren gaan?	zekerheid en volharding
5	Wie wordt gedoopt?	verbond en persoonlijk geloof

Tijdlijn Deel I

1e eeuw
Apostolische verkondiging — Schrift, bekering, geloof, doop en gemeentevorming.

2e–5e eeuw
Canonvorming, kerkvaders, sacramentele ontwikkeling en discussies over genade.

Augustinus
Belangrijke invloed op westerse ideeën over zonde, genade, verkiezing en doop.

1054
Oost en West groeien institutioneel definitief verder uiteen.

1517 en daarna
Reformatie: Schriftgezag, rechtvaardiging en sacramenten worden centrale strijdpunten.

16e eeuw
Wederdopers radicaliseren de discussie over kerk en doop.

1618–1619
Dordt: verkiezing, genade en volharding.

17e eeuw
Baptistische tradities ontwikkelen zich verder.

18e–19e eeuw
Opwekkingsbewegingen leggen sterk accent op persoonlijke bekering en geloofskeuze.

20e eeuw
Pinkster- en charismatische bewegingen brengen nieuwe nadruk op ervaring van de Heilige Geest.

Kernconclusie Deel I

De eerste vijf verschillen blijken nauw met elkaar verbonden.

Wie het **gezag** anders definieert, leest de leer van **redding** anders.

Wie redding anders begrijpt, denkt anders over **verkiezing en vrije wil**.

Dat beïnvloedt vervolgens de visie op **volharding**.

En al die vragen komen opnieuw samen bij de **doop**.

Daarmee wordt een van de belangrijkste lessen van dit boek zichtbaar:

Christelijke leerstellingen bestaan zelden geïsoleerd.

Ze vormen een netwerk.

Verander één fundamentele overtuiging en andere overtuigingen bewegen vaak mee.

Daarom moeten we, voordat we vragen welke traditie gelijk heeft, eerst begrijpen vanuit welk theologisch raamwerk iedere traditie de Bijbel leest.

DEEL II

KERK, SACRAMENT EN HEILIGE GEEST

HOOFDSTUK 6

Wat gebeurt er bij het avondmaal?

Symbool, werkelijke tegenwoordigheid en eucharistie

Kernvraag

Wanneer Jezus brood neemt en zegt:

“Dit is Mijn lichaam”

wat bedoelt Hij dan?

Is brood vooral een herinneringsteken?

Is Christus geestelijk werkelijk aanwezig?

Of worden brood en wijn werkelijk zijn lichaam en bloed?

---

1. De instelling

De instelling van het avondmaal wordt beschreven in de synoptische evangeliën en 1 Korintiërs 11.

Jezus neemt brood.

Hij dankt.

Hij breekt het.

Hij geeft het aan zijn discipelen.

Het Griekse werkwoord:

εὐχαριστέω — eucharisteō

betekent:

dankzeggen.

Hiermee hangt het woord:

eucharistie

samen.

---

2. “Dit is Mijn lichaam”

De Griekse formulering luidt:

τοῦτό ἐστιν τὸ σῶμά μου — touto estin to sōma mou

“Dit is Mijn lichaam.”

Het woord:

ἐστιν — estin

betekent:

is.

Maar daarmee is de discussie niet automatisch opgelost.

Taal kan immers werkelijk, symbolisch, sacramenteel of metaforisch functioneren.

De vraag is dus:

Op welke manier is het brood Christus’ lichaam?

---

3. Koinōnia

1 Korintiërs 10 gebruikt een ander belangrijk woord:

κοινωνία — koinōnia

gemeenschap, deelname, participatie.

Paulus spreekt over gemeenschap aan het bloed en lichaam van Christus.

Voor katholieke, orthodoxe, lutherse en gereformeerde uitleggers is dit een belangrijke reden om het avondmaal niet tot een zuiver intellectuele herinnering te reduceren.

---

4. 1 Korintiërs 11

Paulus waarschuwt ernstig tegen onwaardige deelname.

Wie op onwaardige wijze eet en drinkt, bezondigt zich aan het lichaam en bloed van de Heer.

Paulus verbindt misbruik zelfs met ziekte en sterven binnen de gemeente.

Dat onderstreept de ernst van het avondmaal.

Maar de verschillende tradities verklaren die ernst anders.

---

5. Johannes 6

Jezus spreekt over:

zijn vlees eten;

zijn bloed drinken.

Katholieke en orthodoxe uitleggers zien hierin sterke eucharistische resonanties.

Andere uitleggers benadrukken dat Johannes 6 vóór de instelling van het avondmaal plaatsvindt en dat het hoofdstuk primair spreekt over geloof in Christus.

De vraag is daarom of Jezus hier rechtstreeks over de eucharistie spreekt of taal gebruikt die later in het avondmaal een sacramentele uitdrukking krijgt.

---

6. De vroege kerk

De maaltijd van de Heer nam vroeg een centrale plaats in het christelijke gemeenteleven in.

Vroege christelijke teksten spreken soms opvallend realistisch over lichaam en bloed.

Maar voorzichtigheid is nodig.

Latere scholastieke begrippen mogen niet zonder meer teruggeprojecteerd worden op iedere vroege formulering.

---

7. Transsubstantiatie

De rooms-katholieke traditie gebruikt het begrip:

transsubstantiatie.

De diepste werkelijkheid — de substantie — van brood en wijn verandert volgens deze leer in Christus’ lichaam en bloed, terwijl de waarneembare eigenschappen van brood en wijn blijven.

Dit betekent niet dat Christus opnieuw wordt gekruisigd.

De eucharistie wordt verstaan in relatie tot het ene, unieke offer van Christus.

---

8. Orthodox mysterie

De orthodoxe kerk belijdt eveneens de werkelijke aanwezigheid van Christus.

Brood en wijn worden werkelijk ontvangen als zijn lichaam en bloed.

Maar de orthodoxe benadering heeft traditioneel minder behoefte om het mysterie volledig in scholastisch-filosofische categorieën te verklaren.

Het blijft:

mysterion — mysterie.

---

9. Luther

Maarten Luther verwierp de gedachte dat het avondmaal slechts een herinneringsmaaltijd is.

Hij nam de woorden:

“Dit is Mijn lichaam”

zeer ernstig.

Christus is werkelijk aanwezig.

Lutherse sacramentstheologie mag daarbij niet simpelweg worden gereduceerd tot de populaire term “consubstantiatie”; die term geeft Luthers eigen formuleringen niet altijd nauwkeurig weer.

---

10. Zwingli

Ulrich Zwingli legde sterker de nadruk op het avondmaal als:

herinnering;

belijdenis;

gemeenschapsmaaltijd;

teken.

Het beroemde conflict tussen Luther en Zwingli laat zien dat de Reformatie zelf geen uniforme avondmaalsleer opleverde.

---

11. Calvijn

Johannes Calvijn koos niet eenvoudig tussen Rome en een puur symbolische uitleg.

Hij sprak over werkelijke geestelijke gemeenschap met Christus.

Door de Heilige Geest worden gelovigen werkelijk met Christus gevoed.

Christus hoeft daarvoor niet lichamelijk in brood en wijn opgesloten te worden.

---

12. Baptistische benadering

Binnen veel baptistische gemeenten ligt het accent op:

gedachtenis;

verkondiging van Christus' dood;

gemeenschap;

gehoorzaamheid.

Toch betekent "symbool" niet noodzakelijk "onbelangrijk".

Een symbool kan een werkelijkheid krachtig representeren.

Vergelijkingstabel

Traditie	Brood en wijn	Aanwezigheid Christus
Evangelisch	doorgaans gedachtenis/teken	uiteenlopend
Reformatorisch	teken en zegel	werkelijke geestelijke gemeenschap
Rooms-katholiek	eucharistische gaven worden lichaam en bloed	werkelijke sacramentele tegenwoordigheid
Oosters-orthodox	werkelijk lichaam en bloed in mysterie	werkelijk

Traditie	Brood en wijn	Aanwezigheid Christus
Baptistisch	vooral gedachtenis en verkondiging	meestal niet lichamelijk/sacramenteel
Pinkster/ charismatisch	vaak evangelisch-symbolisch; afhankelijk van kerkelijke achtergrond	uiteenlopend

Tijdlijn

1e eeuw — instelling door Jezus; 1 Korintiërs
2e–5e eeuw — eucharistie centraal in kerkelijk leven
Middeleeuwen — verdere systematisering eucharistische theologie
1215 — transsubstantiatieterminologie krijgt belangrijke kerkelijke formulering in het Westen
1529 — Marburger godsdienstgesprek: Luther en Zwingli
16e eeuw — Calvijn ontwikkelt eigen gereformeerde benadering
20e–21e eeuw — oecumenische gesprekken zoeken opnieuw naar overeenkomsten en verschillen

---

Conclusie

Alle tradities nemen het avondmaal serieus, maar verschillen over wat er werkelijk gebeurt.

De discussie raakt aan:

Christologie;

kerk;

sacrament;

teken en werkelijkheid;

lichaam en geest;

en opnieuw:

kerkelijk gezag.

HOOFDSTUK 7

Wat is de ware kerk?

Gemeente, instituut en apostolische successie

Kernvraag

Jezus zei:

“Ik zal Mijn gemeente bouwen.”

Maar vandaag bestaan duizenden kerkelijke verbanden.

Waar is dan die ene kerk?

---

1. Ekklēsia

Het Griekse woord is:

ἐκκλησία — ekklēsia

vergadering, gemeente, kerk.

Het kan in het Nieuwe Testament verwijzen naar:

een plaatselijke gemeente;

meerdere gemeenten;

de universele gemeenschap van Christus.

De kerk is daarom in de eerste plaats geen gebouw.

Zij is een gemeenschap.

---

2. Christus is het Hoofd

Het Nieuwe Testament noemt de kerk:

lichaam van Christus.

Christus is het Hoofd.

Dat vormt een belangrijk correctief voor iedere kerkelijke structuur.

Geen:

paus;

patriarch;

bisschop;

synode;

predikant;

apostel;

oudste

kan Christus vervangen.

---

3. Petrus en de rots

Mattheüs 16 is een centrale tekst.

Jezus zegt tegen Petrus:

“U bent Petrus, en op deze rots zal Ik Mijn gemeente bouwen.”

In het Grieks:

Πέτρος — Petros

en:

πέτρα — petra.

Er bestaan verschillende interpretaties.

De rots is:

Petrus;

Petrus’ geloofsbelijdenis;

Christus;

of Petrus als belijdende apostel.

Deze interpretatie heeft grote gevolgen voor de discussie over het pausdom.

---

4. De katholieke visie

Katholieke theologie ziet Petrus als drager van een bijzondere apostolische verantwoordelijkheid.

Daarbij worden onder andere betrokken:

Mattheüs 16;

Lucas 22;

Johannes 21.

Petrus ontvangt de sleutels.

Jezus bidt speciaal voor hem.

Hij krijgt de opdracht de schapen te weiden.

De bisschop van Rome wordt binnen deze traditie verbonden met de voortzetting van het Petrusambt.

---

5. Het protestantse bezwaar

Protestanten erkennen Petrus' belangrijke rol.

Maar zij vragen:

Waar leert het Nieuwe Testament dat Petrus' bijzondere positie noodzakelijk wordt overgedragen op een permanente reeks bisschoppen van Rome met universeel gezag?

Daarnaast confronteert Paulus Petrus in Galaten 2.

In Handelingen 15 speelt ook Jakobus een belangrijke rol.

De apostolische kerk kent dus meer dan één belangrijke leider.

---

6. Apostolische successie

Katholieke en orthodoxe kerken benadrukken:

apostolische successie.

Bisschoppen staan binnen een historische continuïteit van wijding en kerkelijk leven die teruggaat op de apostolische kerk.

De Reformatie legde het accent anders.

Ware apostoliciteit bestaat volgens veel protestanten vooral in:

trouw aan de apostolische leer.

Een ononderbroken ambtelijke lijn heeft weinig waarde wanneer de inhoud van het apostolische evangelie verloren zou gaan.

---

7. Oost en West

Orthodoxe christenen erkennen apostolische successie en het historische episcopaat.

Maar zij aanvaarden niet dezelfde universele pauselijke jurisdictie die de rooms-katholieke kerk aan de bisschop van Rome toekent.

Daarmee laat juist dit onderwerp zien dat katholiek en orthodox niet als één traditie kunnen worden samengevoegd.

---

8. Kenmerken van de ware kerk

In de Reformatie werd vaak gevraagd:

Waaraan herkennen we de ware kerk?

Veel protestantse formuleringen benadrukken:

de zuivere verkondiging van Gods Woord;

de juiste bediening van de sacramenten;

en in sommige tradities kerkelijke tucht.

---

9. De lokale gemeente

Baptistische ecclesiologie legt sterk de nadruk op de plaatselijke gemeente van gelovigen.

Christus is het Hoofd.

De gemeente draagt belangrijke verantwoordelijkheid voor:

lidmaatschap;

tucht;

ambtsdragers;

doop;

avondmaal.

Gemeenten kunnen samenwerken zonder dat daarvoor noodzakelijk een hiërarchische bisschoppelijke structuur nodig is.

---

10. Zichtbare en onzichtbare kerk

Veel protestanten onderscheiden:

de zichtbare kerk

en:

de onzichtbare kerk.

Niet iedereen die formeel kerklid is, behoort noodzakelijk innerlijk aan Christus.

En ware gelovigen kunnen zich bevinden binnen verschillende zichtbare kerkverbanden.

Vergelijkingstabel

Traditie	Kerkstructuur	Apostoliciteit
Evangelisch	zeer divers	trouw aan evangelie en apostolische Schrift
Reformatorisch	oudsten/predikanten, synodale varianten	apostolische leer
Rooms-katholiek	paus, bisschoppen, priesters	leer én historische successie
Oosters-orthodox	bisschoppen, patriarchale/synodale structuur	historische successie en Heilige Traditie
Baptistisch	congregationalistisch	apostolische Schrift en lokale gemeente

Traditie	Kerkstructuur	Apostoliciteit
Pinkster/ charismatisch	lokaal, denominationeel of netwerk	meestal leer, roeping en geestelijke gave

Tijdlijn

1e eeuw — apostelen, oudsten, opzieners en diakenen
2e–3e eeuw — groei episcopale structuren
4e–5e eeuw — grote patriarchale centra en concilies
1054 — diepe institutionele breuk Oost-West
16e eeuw — protestantse kerkmodellen ontwikkelen zich
17e eeuw — baptistische congregationalistische ontwikkeling
20e eeuw — sterke groei onafhankelijke evangelische en pinksterkerken

---

Conclusie

De vraag naar de ware kerk gaat uiteindelijk over:

continuïteit;

gezag;

ambt;

gemeenschap;

waarheid;

sacramenten.

Maar boven iedere structuur staat de nieuwtestamentische belijdenis:

Christus is het Hoofd van de kerk.

HOOFDSTUK 8

Wie mag leidinggeven?

Apostelen, bisschoppen, priesters, oudsten en vrouwen in het ambt

Kernvraag

Wie mag de gemeente onderwijzen en leiden?

En mogen vrouwen dezelfde kerkelijke ambten bekleden als mannen?

---

1. Apostolos

ἀπόστολος — apostolos

betekent:

gezondene.

De Twaalf hebben een unieke plaats.

Paulus noemt zichzelf apostel.

Maar het woord kan in sommige contexten ook breder worden gebruikt voor gezondenen of afgevaardigden.

Daarom ontstaat de hedendaagse vraag:

Bestaan er vandaag nog apostelen in dezelfde betekenis als Petrus en Paulus?

Veel christenen antwoorden:

nee.

Andere charismatische bewegingen gebruiken de titel wel, maar vaak in een bredere betekenis van pionierend of bovenlokaal leiderschap.

---

2. Episkopos

ἐπίσκοπος — episkopos

betekent:

opziener.

Hieruit ontwikkelde zich het woord:

bisschop.

Katholieke en orthodoxe kerken zien hierin Bijbelse wortels van het episcopaat.

Protestanten vragen of het latere bisschopsambt precies dezelfde institutionele vorm heeft als het nieuwtestamentische *episkopos*.

---

3. Presbyteros

πρεσβύτερος — presbyteros

betekent:

oudste.

In sommige nieuwtestamentische passages lijken *presbyteros* en *episkopos* sterk te overlappen.

Dat is belangrijk voor protestantse kerken die geen afzonderlijke bisschoppelijke rang kennen.

---

4. Diakonos

διάκονος — diakonos

betekent:

dienaar.

Hieruit komt:

diaken.

Romeinen 16 gebruikt het woord voor Febe.

Daarom speelt zij een belangrijke rol in discussies over vrouwen en kerkelijke ambten.

---

5. Man en vrouw als beeld van God

Genesis 1 zegt dat God de mens naar zijn beeld schiep:

mannelijk en vrouwelijk.

Daarmee bestaat geen grond om de vrouw als minder menselijk, minder geestelijk of minder waardevol te beschouwen.

De discussie over ambten mag daarom nooit worden veranderd in een discussie over menselijke waarde.

---

6. Ezer

Genesis 2 noemt de vrouw:

ezer — עֵזֶר

helper.

Dat woord betekent niet automatisch ondergeschikte assistent.

Het Oude Testament gebruikt *ezer* ook voor God als Helper van zijn volk.

De term op zichzelf bewijst dus geen minderwaardigheid.

---

7. Twee hoofdmodellen

Complementarisme

Mannen en vrouwen zijn gelijkwaardig, maar sommige kerkelijke rollen zijn verschillend geordend.

Veel complementariërs reserveren het ambt van oudste/predikant voor mannen.

Egalitarisme

Mannen en vrouwen zijn gelijkwaardig en kunnen op basis van roeping en gave dezelfde kerkelijke leiderschapsfuncties vervullen.

Beide modellen zeggen doorgaans:

man en vrouw zijn gelijkwaardig.

Het verschil betreft de vraag of gelijkwaardigheid ook volledige uitwisselbaarheid van kerkelijke ambten betekent.

---

8. Galaten 3:28

Paulus schrijft:

“Daarbij is het niet van belang dat men Jood is of Griek; daarbij is het niet van belang dat men slaaf is of vrije; daarbij is het niet van belang dat men man is of vrouw; want allen bent u één in Christus Jezus.”

Egalitaire uitleggers zien hierin een fundamentele doorbraak van oude statusgrenzen.

Complementariërs antwoorden dat de context primair gaat over gelijke positie in Christus en niet noodzakelijk over de inrichting van kerkelijke ambten.

---

9. Vrouwen die profeteren

1 Korintiërs 11 veronderstelt dat vrouwen:

bidden;

profeteren.

Dat is belangrijk voor de interpretatie van 1 Korintiërs 14, waar Paulus vrouwen in een bepaalde context oproept te zwijgen.

Een absoluut verbod op iedere vrouwelijke stem in de samenkomst zou moeilijk te combineren zijn met hoofdstuk 11.

De vraag wordt daarom:

welke vorm van spreken wordt in hoofdstuk 14 beperkt?

---

10. 1 Timotheüs 2

Dit is een van de belangrijkste teksten voor het complementaire standpunt.

Paulus verbindt zijn argument bovendien met Adam en Eva.

Daardoor zeggen complementariërs dat het moeilijk is de instructie uitsluitend als tijdelijke lokale cultuurregel te behandelen.

Egalitaire uitleggers wijzen onder andere op de situatie in Efeze en op het zeldzame werkwoord:

αὐθεντέω — authenteō.

De precieze nuance ervan is onderwerp van discussie.

---

11. Priscilla

Priscilla en Aquila nemen Apollos apart en leggen hem de weg van God nauwkeuriger uit.

Dat toont in ieder geval dat vrouwen actief konden deelnemen aan theologische instructie.

De tekst zegt echter niet expliciet welk formeel kerkelijk ambt Priscilla bekleedde.

---

12. Febe

Paulus noemt Febe:

diakonos

van de gemeente in Kenchreeën.

De vraag is of dat hier:

dienares

of:

diaken als formeel ambt

betekent.

De tekst laat in ieder geval zien dat Febe een belangrijke rol in de vroege kerk vervulde.

---

13. Junia

Romeinen 16 noemt Junia.

Veel hedendaagse uitleggers verstaan de naam als vrouwelijk.

De verdere vraag is hoe de formulering rond “apostelen” moet worden begrepen:

prominent **onder** de apostelen;

of goed bekend **bij** de apostelen.

Zelfs wanneer de eerste lezing wordt gekozen, blijft vervolgens de vraag in welke betekenis “apostel” gebruikt wordt.

Zes tradities

Traditie	Vrouwen in hoogste pastorale/priesterlijke ambt
Evangelisch	verdeeld
Reformatorisch	afhankelijk van kerkverband
Rooms-katholiek	priesterschap voorbehouden aan mannen
Oosters-orthodox	priesterschap voorbehouden aan mannen
Baptistisch	verdeeld
Pinkster/charismatisch	relatief vaak vrouwelijke voorgangers/bedieningen, maar niet uniform

Tijdlijn

1e eeuw — vrouwen actief in gebed, profetie, dienst en missionair werk
Vroege kerk — ontwikkeling van ambtelijke structuren
Middeleeuwen — priesterschap in Oost en West mannelijk
16e eeuw — protestantse herstructurering van ambten
19e–20e eeuw — groeiende discussie over vrouwen in prediking en ambt
20e eeuw — verschillende pinksterbewegingen geven vrouwen vroeg belangrijke missionaire en evangelistische rollen
20e–21e eeuw — denominaties komen tot uiteenlopende conclusies over ordinatie

---

Conclusie

De discussie kan niet worden opgelost door eenvoudig te zeggen:

“De ene kant houdt van vrouwen en de andere niet.”

Beide kanten beroepen zich op Bijbelse argumenten.

De echte vragen zijn:

Welke ambten kent het Nieuwe Testament?

Welke teksten zijn universeel?

Welke zijn contextueel?

Hoe verhouden gave en ambt zich?

En hoe moeten schepping en nieuwe schepping samen worden gelezen?

HOOFDSTUK 9

Spreekt God vandaag nog rechtstreeks?

Schrift, profetie en leiding door de Heilige Geest

Kernvraag

Wanneer iemand zegt:

“God zei tegen mij…”

wat bedoelt hij dan?

En hoe kunnen we weten of het werkelijk van God komt?

---

1. God heeft gesproken

Hebreeën begint met de woorden dat God vroeger op vele manieren door de profeten sprak en in deze laatste dagen gesproken heeft door de Zoon.

Christelijk geloof is daarom gebaseerd op openbaring.

God is geen zwijgende God.

Hij heeft zichzelf bekendgemaakt.

---

2. De unieke plaats van Christus en de Schrift

Daarom moet hedendaagse geestelijke leiding worden onderscheiden van de fundamentele openbaring in Christus en het apostolische getuigenis.

Geen moderne profetie kan een nieuw evangelie brengen.

Geen visioen kan Christus corrigeren.

Geen geestelijke indruk kan de Schrift opzijzetten.

---

3. Prophēteia

Het Griekse woord is:

προφητεία — prophēteia

profetie.

1 Korintiërs 12–14 behandelt profetie als gave binnen de gemeente.

Paulus zegt zelfs:

“Jaag de liefde na en streef naar de geestelijke gaven, en vooral daarnaar dat u mag profeteren.”

De vraag is daarom niet of profetie in de nieuwtestamentische kerk voorkwam.

De vraag is:

bleef deze gave functioneren na de apostolische periode?

---

4. Cessationisme

Cessationisten geloven dat bepaalde buitengewone openbarings- en tekengaven een bijzondere funderende functie hadden rond de apostelen en de eerste fase van de kerk.

Dat betekent niet:

God doet geen wonderen meer.

Een cessationist kan krachtig geloven in:

gebedsverhoring;

Gods voorzienigheid;

leiding;

genezing;

bovennatuurlijk ingrijpen.

De vraag betreft vooral de voortzetting van bepaalde **gaven als reguliere bediening**.

---

5. Continuationisme

Continuationisten geloven dat de nieuwtestamentische geestelijke gaven in beginsel beschikbaar blijven tot Christus terugkomt.

Daaronder kunnen vallen:

profetie;

tongentaal;

uitleg van tongen;

genezing;

onderscheiding;

woorden van kennis.

---

6. “Wanneer het volmaakte komt”

1 Korintiërs 13 spreekt over profetie en tongen die zullen ophouden wanneer:

τὸ τέλειον — to teleion

het volmaakte

komt.

Sommige cessationistische uitleggingen hebben dit verbonden met voltooiing van de canon of volwassenwording van de kerk.

Veel andere uitleggers wijzen erop dat Paulus spreekt over:

van aangezicht tot aangezicht

zien.

Dat klinkt sterk eschatologisch.

De tekst alleen beslist daarom niet eenvoudig het hele cessationisme-debat.

---

7. Beproef alles

1 Thessalonicenzen 5 geeft misschien het beste evenwicht:

Blus de Geest niet uit.

Veracht de profetieën niet.

En onmiddellijk daarna:

Beproef alle dingen; behoud het goede.

Dat voorkomt twee uitersten.

Alles geloven.

En:

alles bij voorbaat afwijzen.

---

8. “God zei…”

Juist hier is pastorale voorzichtigheid nodig.

De uitspraak:

“God heeft tegen mij gezegd dat jij…”

kan enorme geestelijke druk veroorzaken.

Vooral wanneer het gaat over:

huwelijk;

geld;

medische beslissingen;

roeping;

kerkelijke gehoorzaamheid.

Een veiliger formulering kan zijn:

“Ik heb tijdens het gebed een sterke indruk gekregen. Wil je die toetsen?”

Daarmee blijft ruimte voor menselijke feilbaarheid.

---

9. Hoe toetsen?

Een geestelijke indruk moet onder andere worden getoetst aan:

de Schrift;

het karakter van Christus;

de vrucht die eruit voortkomt;

wijsheid;

andere volwassen gelovigen;

werkelijkheid en feiten.

Een “profetie” die mensen manipuleert of een leider onaantastbaar maakt, verdient bijzondere argwaan.

Vergelijkingstabel

Traditie	Hedendaagse bijzondere leiding/profetie
Evangelisch	verdeeld
Reformatorisch	vaak terughoudend; sommige continuationistische stromingen
Rooms-katholiek	bijzondere/private openbaringen mogelijk, ondergeschikt aan het geloofsgoed
Oosters-orthodox	ruimte voor geestelijke ervaring, met sterke nadruk op onderscheiding
Baptistisch	cessationistische én continuationistische groepen
Pinkster/ charismatisch	profetische gave doorgaans bevestigd

Tijdlijn

1e eeuw — profetie functioneert in nieuwtestamentische gemeenten
2e eeuw — discussies over profetische bewegingen en kerkelijk gezag
Reformatie — sterke nadruk op voldoende gezag van de Schrift
18e–19e eeuw — opwekkingsbewegingen en nieuwe nadruk op geestelijke ervaring
1901–1906 en daarna — vroege moderne pinksterbeweging
20e eeuw — charismatische vernieuwing binnen historische kerken
Heden — cessationisme en continuationisme bestaan naast elkaar binnen evangelisch christendom

---

Conclusie

Een gesloten canon hoeft niet te betekenen:

een zwijgende God.

Maar een levende God betekent evenmin:

iedere innerlijke gedachte is openbaring.

Het nieuwtestamentische evenwicht blijft:

wees open

en:

toets.

HOOFDSTUK 10

Zijn tongentaal en wondergaven nog voor vandaag?

Charismata, cessationisme en continuationisme

Kernvraag

Zijn de bovennatuurlijke gaven uit Handelingen en 1 Korintiërs bedoeld voor de hele kerkgeschiedenis?

Of hadden zij vooral een bijzondere functie in de apostolische periode?

---

1. Charisma

Het Griekse woord:

χάρισμα — charisma

meervoud:

χαρίσματα — charismata

is verwant aan:

χάρις — charis

genade.

Een geestelijke gave is daarom fundamenteel:

genadegave.

Geen prestatie.

Geen statussymbool.

Geen bewijs dat iemand belangrijker is dan een andere gelovige.

---

2. 1 Korintiërs 12

Paulus noemt onder andere:

woord van wijsheid;

woord van kennis;

geloof;

gaven van genezingen;

werkingen van krachten;

profetie;

onderscheiding van geesten;

verschillende tongen;

uitleg van tongen.

Dezelfde Geest deelt uit.

---

3. Eén lichaam

Onmiddellijk na de gavenlijst spreekt Paulus over het lichaam.

Een oog kan niet tegen de hand zeggen:

“Ik heb je niet nodig.”

Dat betekent dat geestelijke gaven nooit bedoeld zijn om een elite te creëren.

De gave bestaat:

voor de ander.

---

4. Spreekt iedereen in tongen?

Paulus stelt een reeks retorische vragen:

Zijn allen apostelen?

Zijn allen profeten?

Hebben allen gaven van genezing?

Spreken allen in tongen?

De verwachte reactie is:

nee.

Dit is relevant voor de discussie of iedere gelovige noodzakelijk in tongen moet spreken.

---

5. Pinkstertheologie en “initial evidence”

Binnen verschillende klassieke pinkstertradities werd tongentaal verbonden met het eerste zichtbare bewijs van de doop in de Heilige Geest.

Andere charismatische christenen geloven sterk in tongentaal maar maken die koppeling niet noodzakelijk.

Daarom moeten ook:

pinkster

en:

charismatisch

niet als volledig identiek worden behandeld.

---

6. Handelingen 2

Op Pinksteren spreken de discipelen in andere talen.

Mensen uit verschillende gebieden horen hen in hun eigen taal.

Daar gaat het duidelijk om herkenbare talen.

Het Griekse:

γλῶσσα — glōssa

kan tong of taal betekenen.

---

7. 1 Korintiërs 14

In Korinthe is de situatie complexer.

Tongentaal moet in de samenkomst worden uitgelegd.

Zonder uitleg moet de spreker in de gemeente zwijgen en tot zichzelf en God spreken.

Sommige uitleggers concluderen dat het om dezelfde soort menselijke talen gaat als Handelingen 2.

Anderen zien ruimte voor een vorm van gebedstaal die zonder bijzondere uitleg niet door aanwezigen wordt verstaan.

---

8. Orde

Paulus' oplossing voor misbruik is opmerkelijk.

Hij zegt niet:

verbied alle gaven.

Hij zegt:

laat alles gepast en ordelijk gebeuren.

Profetieën worden beoordeeld.

Tongentaal in de openbare samenkomst wordt beperkt en uitgelegd.

De Geest wordt dus niet tegenover orde geplaatst.

---

9. De weg die dit alles overtreft

Tussen 1 Korintiërs 12 en 14 staat hoofdstuk 13.

De liefde.

Dat is geen toevallige onderbreking.

Iemand kan volgens Paulus indrukwekkende geestelijke ervaringen hebben en toch geestelijk tekortschieten.

Zonder liefde wordt zelfs spectaculaire tongentaal:

klinkend metaal.

---

10. Cessationistisch argument

Een belangrijk cessationistisch argument komt uit Efeziërs 2.

Apostelen en profeten worden verbonden met het:

fundament

van de kerk.

Een fundament wordt niet telkens opnieuw gelegd.

Daarnaast speelden tekenen en wonderen een bijzondere rol bij de bevestiging van apostolische verkondiging.

Daarom concluderen cessationisten dat bepaalde gaven niet bedoeld waren als permanente norm voor iedere eeuw.

---

11. Continuationistisch antwoord

Continuationisten antwoorden:

Het Nieuwe Testament zegt nergens duidelijk dat de gaven vóór Christus' wederkomst zullen verdwijnen.

Integendeel, Paulus zegt:

"Verhinder het spreken in talen niet."

Wanneer de Bijbel een gave voorschrijft en nergens expliciet haar beëindiging aankondigt, ligt volgens deze visie de bewijslast bij degene die zegt dat zij verdwenen is.

---

12. Ervaring is niet de norm

Een continuationist kan zeggen:

"Ik heb genezingen en profetieën meegemaakt."

Een cessationist kan zeggen:

"Ik heb daar nooit iets betrouwbaars van gezien."

Maar geen van beide ervaringen beslist de Bijbelse kwestie.

Ervaring moet door theologie worden getoetst.

En theologie moet niet kunstmatig blind worden voor werkelijkheid.

---

13. Valse wonderen

De Bijbel waarschuwt zelf voor misleidende tekenen.

Daarom is:

“Het is bovennatuurlijk”

nog niet hetzelfde als:

“Het komt van God.”

De Bijbelse toets vraagt ook:

Wie wordt verheerlijkt?

Wat is de boodschap?

Welke vrucht ontstaat?

Is er waarheid?

Is er liefde?

Is er heiligheid?

---

14. Geld en macht

Bijzondere voorzichtigheid is nodig wanneer geestelijke gaven worden gekoppeld aan:

persoonlijk prestige;

financiële druk;

angst;

onaantastbaar leiderschap.

Een bediening waarin niemand de leider mag toetsen omdat hij “gezalfd” zou zijn, staat op gespannen voet met Paulus’ opdracht om profetie juist te beoordelen.

Vergelijking cessationisme en continuationisme

Vraag	Cessationistisch	Continuationistisch
Werkt de Heilige Geest vandaag?	ja	ja
Kan God wonderen doen?	ja	ja
Profetische gave als huidige bediening?	doorgaans nee	ja
Tongentaal?	doorgaans geen blijvende gave	ja
Gebed om genezing?	ja	ja
Gave van genezing?	doorgaans niet als blijvende bediening	ja
Schrift hoogste norm?	ja	ja
Ervaringen toetsen?	ja	ja

Zes tradities

Traditie	Karakteristieke positie
Evangelisch	verdeeld
Reformatorisch	historisch vaak cessationistisch, maar niet uitsluitend
Rooms-katholiek	ruimte voor charismatische gaven binnen kerkelijk onderscheidingskader
Oosters-orthodox	wonderen en geestelijke gaven mogelijk, maar andere terminologie en sterke ascetische onderscheiding
Baptistisch	sterk verdeeld
Pinkster/ charismatisch	uitgesproken continuationistisch

Tijdlijn

Pinksteren — uitstorting van de Heilige Geest
1e eeuw — charismata in apostolische gemeenten
Vroege kerk — getuigenissen van wonderen naast groeiende institutionele structuur
Reformatie — nadruk op Schrift en kritiek op wonderclaims
19e eeuw — holiness- en opwekkingsbewegingen
begin 20e eeuw — ontstaan moderne pinksterbeweging
vanaf jaren 1960 — charismatische vernieuwing verspreidt zich binnen historische kerken
eind 20e–21e eeuw — wereldwijde sterke groei van pinkster- en charismatisch christendom

Pastorale toets

Waar geestelijke gaven werkelijk functioneren, zouden zij uiteindelijk moeten bijdragen aan:

Christus centraal

waarheid

liefde

opbouw van de gemeente

nederigheid

heiligheid

dienstbaarheid.

Waarschuwingssignalen zijn:

persoonlijkheidscultus;

manipulatie;

angst;

geldzucht;

ongecontroleerde claims;

geestelijke superioriteit;

onvermogen om kritiek te verdragen.

Conclusie

Paulus biedt een opmerkelijk evenwicht.

Hij zegt niet:

geloof iedere geestelijke manifestatie.

Hij zegt evenmin:

verbied alles wat bovennatuurlijk lijkt.

Zijn lijn is:

streef naar liefde.

veracht profetie niet.

toets.

bewaar het goede.

laat alles ordelijk gebeuren.

Daarmee ontstaat een principe dat zowel cessationisten als continuationisten serieus zouden moeten nemen:

Geest en waarheid horen bij elkaar.

MASTEROVERZICHT DEEL II

Hoofdstuk	Hoofdvraag	Kernverschil
6	Wat gebeurt bij het avondmaal?	symbool, geestelijke of sacramentele tegenwoordigheid
7	Wat is de ware kerk?	instituut, gemeente en apostolische successie
8	Wie mag leidinggeven?	ambt, geslacht en kerkstructuur
9	Spreekt God vandaag nog rechtstreeks?	bijzondere leiding en profetie
10	Zijn wondergaven nog voor vandaag?	cessationisme en continuationisme

Tijdlijn Deel II

1e eeuw
Avondmaal, apostelen, oudsten, diakenen, profetie en charismata functioneren binnen de vroege gemeenten.

2e–5e eeuw
Kerkelijke structuren, episcopaat, sacramentele theologie en liturgie ontwikkelen zich verder.

1054
De kerkelijke structuren van Oost en West raken blijvend gescheiden.

16e eeuw
De Reformatie heropent fundamentele vragen over kerk, ambt en sacrament.

17e eeuw
Baptistische en congregationalistische kerkmodellen ontwikkelen zich verder.

19e eeuw
Opwekkings- en heiligingsbewegingen leggen nieuwe nadruk op persoonlijke ervaring en bediening.

20e eeuw
Pinksterbeweging en later charismatische vernieuwing maken de discussie over charismata opnieuw wereldwijd actueel.

Kernconclusie Deel II

De vijf onderwerpen van dit deel blijken opnieuw één geheel te vormen.

Wie het avondmaal sacramenteel begrijpt, zal doorgaans ook anders over het kerkelijk ambt denken.

Wie apostolische successie essentieel vindt, begrijpt kerkelijk gezag anders dan een baptistische gemeente.

Wie hedendaagse profetie erkent, moet uitleggen hoe die zich tot het gezag van de Schrift verhoudt.

Wie tongentaal en genezingsgaven erkent, moet tegelijk criteria ontwikkelen om ware en valse claims te onderscheiden.

Onder al deze verschillen ligt uiteindelijk dezelfde vraag:

Hoe werkt de opgestane Christus vandaag door zijn kerk en door de Heilige Geest?

Het protestantse antwoord benadrukt sterk:

door het Woord.

Het sacramentele antwoord voegt daar krachtig aan toe:

door het sacramentele leven van de kerk.

Het charismatische antwoord benadrukt:

door de actuele werking en gaven van de Geest.

Deze accenten hoeven niet op ieder punt elkaars absolute tegenpolen te zijn.

Maar waar een praktijk of leer aanspraak maakt op goddelijk gezag, blijft de beslissende opdracht:

“Beproef alle dingen; behoud het goede.”

DEEL III

GENEZING, ISRAËL, WEDERKOMST EN EEUWIGHEID

HOOFDSTUK 11

Geneest God vandaag nog?

Wonderen, gebed, medische zorg en de gave van genezing

Kernvraag

Bijna alle klassieke christelijke tradities geloven dat God **kan** genezen.

De moeilijkere vraag is:

Wat heeft God beloofd dat wij vandaag mogen verwachten?

En vervolgens:

Waarom geneest de ene zieke na gebed, terwijl een andere gelovige ondanks intens gebed niet geneest?

---

1. Jezus als Genezer

Genezing neemt in de evangeliën een opvallende plaats in.

Jezus geneest:

blinden;

verlamden;

melaatsen;

doven;

chronisch zieken.

Hij bevrijdt mensen van demonische machten.

Hij wekt zelfs doden op.

Deze wonderen zijn meer dan demonstraties van macht.

Ze zijn tekenen dat Gods Koninkrijk doorbreekt.

Waar Christus komt, wordt zichtbaar wat Gods uiteindelijke bedoeling met zijn schepping is.

---

2. De apostelen

Ook Handelingen beschrijft genezingen.

Petrus en Johannes ontmoeten bij de tempel een man die vanaf zijn geboorte niet kan lopen.

In de naam van Jezus Christus staat hij op.

Paulus’ bediening wordt eveneens door bijzondere tekenen begeleid.

---

3. Gaven van genezingen

1 Korintiërs 12 gebruikt een opmerkelijke formulering:

χαρίσματα ἰαμάτων — charismata iamatōn

letterlijk:

gaven van genezingen.

Zowel “gaven” als “genezingen” staat in het meervoud.

Dat kan erop wijzen dat genezing niet noodzakelijk een permanente macht is die een bepaalde “genezer” naar believen kan bedienen.

De gave blijft afhankelijk van God.

---

4. Jakobus 5

Jakobus geeft een concrete pastorale opdracht.

Wanneer iemand ziek is, moet hij de oudsten van de gemeente laten roepen.

Zij moeten:

bidden;

hem zalven met olie;

in de naam van de Heer handelen.

Gebed om genezing behoort daarmee duidelijk tot het christelijke gemeenteleven.

---

5. Het gebed van geloof

Jakobus spreekt krachtig over:

het gebed van het geloof.

Sommige genezingsbewegingen hebben daaruit geconcludeerd dat voldoende geloof lichamelijke genezing garandeert.

Maar zo'n conclusie moet worden getoetst aan het hele Nieuwe Testament.

---

6. Paulus' doorn

In 2 Korintiërs 12 spreekt Paulus over:

een doorn in het vlees.

De precieze aard ervan wordt niet verteld.

Daarom moeten we niet stelliger zijn dan de tekst.

Wel weten we dat Paulus driemaal bad dat deze last zou verdwijnen.

God nam hem niet weg.

Het antwoord was:

"Mijn genade is voor u genoeg."

Dat betekent dat onbeantwoorde gebeden niet automatisch bewijzen dat iemand te weinig geloof heeft.

---

7. Trofimus bleef ziek

Paulus schrijft in 2 Timotheüs 4 dat hij Trofimus ziek in Milete heeft achtergelaten.

Dat is opmerkelijk.

Dezelfde apostel die wonderbaarlijke genezingen meemaakte, kon blijkbaar niet iedere ziekte op ieder gewenst moment beëindigen.

Genezing was geen techniek.

---

8. Timotheüs en praktische zorg

Paulus adviseert Timotheüs vanwege zijn maag en terugkerende zwakheden een praktische remedie.

Ook dat is belangrijk.

Gebed en praktische medische zorg zijn geen natuurlijke vijanden.

---

9. “Door Zijn striemen”

Jesaja 53 speelt een grote rol in discussies over genezing.

Mattheüs 8 verbindt Jesaja’s taal met Jezus’ lichamelijke genezingen.

1 Petrus 2 gebruikt dezelfde passage echter in de context van zonde en terugkeer naar de Herder.

Daarom moet worden onderscheiden tussen:

de totale verlossing die Christus uiteindelijk brengt;

en de vraag wanneer alle gevolgen daarvan volledig zichtbaar worden.

---

10. Reeds en nog niet

Het Koninkrijk van God is:

reeds gekomen

maar:

nog niet volledig voltooid.

Christus heeft de dood overwonnen.

Toch sterven christenen nog.

Christus brengt lichamelijk herstel.

Toch worden christenen nog ziek.

De Heilige Geest is gegeven.

Toch wacht de schepping nog op volledige verlossing.

Dit spanningsveld helpt verklaren waarom christenen vrijmoedig om genezing kunnen bidden zonder te beweren dat iedere gelovige vóór de wederkomst genezen móét worden.

---

11. Geloof is geen techniek

Bijbels geloof is vertrouwen in God.

Het is geen geestelijke methode waarmee de mens God kan dwingen.

Jezus zelf bidt in Gethsemane:

“Niet Mijn wil, maar de Uwe geschiede.”

Dat is geen gebrek aan geloof.

Het is volmaakt vertrouwen.

---

12. Medische zorg

Een christen hoeft niet te kiezen tussen:

bidden

en:

een arts bezoeken.

Medische kennis kan worden gezien als onderdeel van menselijke zorg, wijsheid en rentmeesterschap.

Wanneer iemand beweert bovennatuurlijk genezen te zijn van een aantoonbare aandoening, is medische controle bovendien verstandig.

Een wonder wordt niet minder wonderbaarlijk wanneer het zorgvuldig wordt geverifieerd.

Vergelijkingstabel

Traditie	God geneest vandaag?	Gave van genezing vandaag?
Evangelisch	ja	verdeeld
Reformatorisch	ja	vaak terughoudend over blijvende gave

Traditie	God geneest vandaag?	Gave van genezing vandaag?
Rooms-katholiek	ja	gebed, sacrament en charismatische gaven mogelijk
Oosters-orthodox	ja	genezing binnen gebed en sacramenteel leven
Baptistisch	ja	verdeeld
Pinkster/ charismatisch	nadrukkelijk ja	doorgaans ja

Pastorale conclusie

Zieke mensen mogen nooit de extra last opgelegd krijgen:

“Als je niet geneest, geloof je blijkbaar niet genoeg.”

Soms geneest God.

Soms werkt Hij door medische behandeling.

Soms geeft Hij kracht om ziekte te dragen.

En uiteindelijk ligt de volledige genezing van de christen in:

de opstanding.

HOOFDSTUK 12

Welke plaats heeft Israël?

Israël, kerk en verbond

Kernvraag

Heeft het volk Israël na de komst van Christus nog een bijzondere plaats in Gods heilsplan?

Of zijn alle beloften nu volledig in Christus en zijn kerk vervuld?

---

1. Berit — verbond

Een centraal Hebreeuws begrip is:

berit — בְּרִית

verbond.

De Bijbel beschrijft verschillende verbonden, waaronder die met:

Noach;

Abraham;

Israël bij de Sinaï;

David.

Jeremia spreekt vervolgens over een:

nieuw verbond.

---

2. Abraham

God roept Abraham en belooft:

land;

nageslacht;

zegen.

Maar de belofte heeft vanaf het begin een universele horizon:

alle geslachten van de aarde

zullen in Abraham gezegend worden.

Israëls verkiezing staat dus niet los van Gods bedoeling met de volken.

---

3. Het nieuwe verbond

Jeremia 31 spreekt over een nieuw verbond met:

het huis van Israël

en:

het huis van Juda.

Tijdens het laatste avondmaal verbindt Jezus zijn bloed met:

het nieuwe verbond.

Hebreeën neemt Jeremia's profetie uitvoerig over.

Daar ontstaat een belangrijke vraag:

Hoe verhouden Israël en de kerk zich binnen dat nieuwe verbond?

---

4. "Vervangingstheologie"

De term **vervangingstheologie** wordt vaak gebruikt voor het idee dat de kerk Israël eenvoudig heeft vervangen.

Maar de term kan te grof zijn.

Niet iedere verbondstheoloog zegt:

God was eerst met Israël bezig en heeft Israël daarna weggegooid.

Veel gereformeerde modellen spreken liever over één doorgaand volk van God waarin de beloften hun centrum in Christus vinden.

---

5. Romeinen 9–11

Voor deze discussie is Romeinen 9–11 onmisbaar.

Paulus worstelt daar expliciet met de positie van Israël.

Heeft Gods Woord gefaald?

Zijn antwoord is:

nee.

---

6. De olijfboom

Romeinen 11 gebruikt het beeld van een olijfboom.

Sommige natuurlijke takken worden weggebroken.

Wilde takken worden geënt.

Maar Paulus waarschuwt niet-Joodse gelovigen:

beroem u niet tegenover de takken.

De kerk mag haar plaats daarom nooit gebruiken als rechtvaardiging voor minachting van Joden.

---

7. “Heel Israël”

Romeinen 11:26 zegt:

“En zo zal heel Israël zalig worden.”

Er bestaan verschillende uitleggingen.

“Israël” kan hier worden verstaan als:

het volledige volk van God;

het geheel van uitverkoren Joden door de geschiedenis;

of een toekomstige brede bekering van het Joodse volk.

De laatste uitleg komt niet uitsluitend binnen modern dispensationalisme voor.

---

8. Verbondstheologie

Verbondstheologie benadrukt de eenheid van Gods verlossingsplan.

Er bestaat uiteindelijk niet één weg voor Joden en een andere weg voor niet-Joden.

Christus is het centrum.

De kerk is binnen dit model geen noodoplossing omdat Israël zou hebben gefaald.

---

9. Dispensationalisme

Dispensationalistische theologie maakt doorgaans een duidelijker onderscheid tussen:

Israël

en:

de kerk.

Oudtestamentische beloften aan Israël behouden daardoor een sterkere toekomstige nationale betekenis.

Dat heeft gevolgen voor de uitleg van:

profetie;

de grote verdrukking;

het millennium;

Jeruzalem;

de wederkomst.

---

10. Progressief dispensationalisme

Progressieve dispensationalisten bewaren een toekomstige betekenis voor Israël, maar leggen doorgaans meer nadruk op de huidige vervulling van beloften in Christus en de eenheid van Gods heilsplan.

Daarmee bevindt deze visie zich op bepaalde punten tussen klassiek dispensationalisme en verbondstheologie.

11. Eén weg van redding

Welke visie men ook kiest, het Nieuwe Testament biedt geen grond voor de gedachte dat etnische afkomst op zichzelf iemand redt.

Paulus verkondigt Christus aan Jood én niet-Jood.

Romeinen 10 plaatst geloof in Christus centraal.

Het verschil gaat daarom niet over twee verschillende verlossers.

Het gaat over:

de blijvende betekenis van Gods beloften aan Israël.

---

12. Bijbels Israël en een moderne staat

Een belangrijke onderscheiding is nodig.

Het **Bijbelse Israël** en iedere concrete politieke regering of staat in de moderne geschiedenis mogen niet zonder verdere argumentatie volledig met elkaar worden vereenzelvigd.

Een theologische overtuiging over Israël beslist daarom niet automatisch iedere hedendaagse politieke of militaire kwestie.

Omgekeerd zegt kritiek op concrete regeringsbesluiten op zichzelf nog niet welke visie iemand op het Bijbelse Israël heeft.

Theologie en actuele politiek raken elkaar, maar zijn niet identiek.

Vergelijkingstabel

Traditie/model	Israël en kerk
Verbondstheologie	sterke continuïteit van één volk van God in Christus
Klassiek dispensationalisme	duidelijk onderscheid Israël en kerk
Progressief dispensationalisme	onderscheid én grotere heilshistorische samenhang
Rooms-katholiek	bijzondere band met het Joodse volk; heil centraal in Christus
Oosters-orthodox	sterke christologische/ecclesiale lezing van OT-beloften

Traditie/model	Israël en kerk
Evangelisch/Baptistisch/Pinkster	meerdere modellen aanwezig

Tijdlijn

Abraham — verbondsbelofte
Sinaï — Israël als verbondsvolk
David — koningsbelofte
Jeremia — belofte van nieuw verbond
Jezus — nieuwe verbond in zijn bloed
Pinksteren — Joodse oorsprong van de kerk; evangelie breidt zich uit naar de volken
Romeinen 9–11 — Paulus behandelt Israël en de volken
Kerkgeschiedenis — uiteenlopende Israëlvisies
19e–20e eeuw — ontwikkeling en verbreiding modern dispensationalisme

---

Conclusie

Romeinen 11 eindigt niet met een schema.

Het eindigt met aanbidding.

De geschiedenis van Israël en de volken brengt Paulus uiteindelijk tot:

“Uit Hem en door Hem en tot Hem zijn alle dingen.”

HOOFDSTUK 13

Wat gebeurt er vóór de wederkomst?

Opname, grote verdrukking en antichrist

Kernvraag

Komt Christus eenmaal zichtbaar terug?

Of vindt eerst een afzonderlijke opname van de gemeente plaats?

En wanneer vindt de grote verdrukking plaats?

---

1. Parousia

Een centraal Grieks woord is:

παρουσία — parousia

komst, aanwezigheid.

Het Nieuwe Testament gebruikt het voor de toekomstige komst van Christus.

De vroege christelijke hoop was niet slechts:

ik ga ooit naar de hemel.

Zij was:

Christus komt terug.

---

2. De opname

1 Thessalonicenzen 4 zegt dat levende gelovigen samen met de opgewekte gelovigen zullen worden:

weggenomen

om de Heer tegemoet te gaan.

Het Griekse werkwoord is:

ἁρπάζω — harpazō

grijpen, wegrukken, meenemen.

Via de Latijnse vertaaltraditie ontstond hieruit het begrip:

rapture — opname.

De Bijbelse discussie gaat daarom niet over de vraag óf 1 Thessalonicenzen een opname beschrijft.

De vraag is:

wanneer gebeurt die?

---

3. Apantēsis

Een ander interessant woord is:

ἀπάντησις — apantēsis

ontmoeting, tegemoetgaan.

Het woord kon gebruikt worden voor mensen die een aankomende hoogwaardigheidsbekleder tegemoetgingen.

Sommige uitleggers zien hierin het beeld:

de gelovigen gaan de komende Koning tegemoet en begeleiden Hem als het ware bij zijn komst.

Daarmee wordt 1 Thessalonicenzen 4 sterk verbonden met de zichtbare wederkomst.

Pretribulationistische uitleggers vinden dat het woord alleen niet voldoende is om de bestemming en volledige chronologie vast te leggen.

---

4. Eén komst of twee fasen?

Hier ontstaat het fundamentele verschil.

Pretribulationisme

Christus neemt de gemeente vóór de grote verdrukking weg.

Later volgt zijn zichtbare komst in heerlijkheid.

Posttribulationisme

De opname en zichtbare wederkomst behoren tot dezelfde grote gebeurtenis na de verdrukking.

Tussen beide bestaan varianten.

---

5. Mattheüs 24

Jezus spreekt over grote verdrukking.

Daarna zegt Hij:

“Meteen na de verdrukking van die dagen…”

en beschrijft Hij de komst van de Mensenzoon en het bijeenbrengen van de uitverkorenen.

Posttribulationisten zien hierin een duidelijke volgorde.

Pretribulationisten kunnen antwoorden dat de daar genoemde uitverkorenen niet noodzakelijk identiek zijn aan de reeds opgenomen gemeente.

---

6. Preterisme

Preteristische uitleggingen benadrukken dat veel profetische uitspraken verband houden met gebeurtenissen rond de eerste eeuwen en de verwoesting van Jeruzalem in het jaar 70.

Gematigd preterisme ontkent daarmee niet noodzakelijk:

de toekomstige lichamelijke wederkomst;

de opstanding;

het laatste oordeel.

---

7. Futurisme

Futuristische uitleggers zien een groot deel van profetieën uit Daniël, Mattheüs 24, 2 Thessalonicenzen en Openbaring als nog toekomstig.

Dit model heeft grote invloed binnen evangelische en pinksterchristelijke eindtijdverwachtingen.

---

8. Antichristos

Het woord:

ἀντίχριστος — antichristos

staat opvallend genoeg niet in Openbaring.

Het komt voor in de brieven van Johannes.

Johannes zegt zelfs dat:

veel antichristen

zijn verschenen.

Tegelijk verwijst hij naar de verwachting dat “de antichrist” komt.

Daarmee heeft het begrip zowel een actuele als een toekomstige dimensie gekregen.

---

9. De mens der wetteloosheid

2 Thessalonicenzen 2 spreekt over een figuur die traditioneel de:

mens der wetteloosheid

wordt genoemd.

De passage bevat ook het mysterieuze element van iemand of iets dat hem tegenhoudt.

Door de geschiedenis zijn hiervoor uiteenlopende verklaringen voorgesteld.

De tekst zelf identificeert de weerhouder niet ondubbelzinnig.

Dat moet ons voorzichtig maken met stellige schema’s.

---

10. Het beest

Openbaring 13 beschrijft het beest.

Daarvoor bestaan meerdere interpretatiekaders.

Het kan worden gelezen met nadruk op:

de Romeinse keizerlijke context;

een toekomstige antichristelijke wereldmacht;

of terugkerende politieke en religieuze machten die absolute loyaliteit opeisen.

Deze lezingen kunnen elkaar gedeeltelijk overlappen.

---

11. Vier hoofdbenaderingen van Openbaring

Preteristisch — sterke nadruk op vervulling in de vroege kerkgeschiedenis.

Historicistisch — Openbaring als panorama van kerkgeschiedenis.

Futuristisch — veel gebeurtenissen liggen nog in de toekomst.

Idealistisch — Openbaring beschrijft terugkerende geestelijke patronen in de strijd tussen Gods Koninkrijk en kwaad.

Sommige uitleggers combineren elementen uit meerdere modellen.

Vergelijking eindtijdmodellen

Model	Opname	Verdrukking	Wederkomst
Pretribulationistisch	vóór verdrukking	gemeente doorgaans niet op aarde	na verdrukking zichtbare komst
Midtribulationistisch	rond midden	gemeente deels aanwezig	daarna zichtbare komst
Pre-wrath	vóór Gods beslissende toorn	gemeente door belangrijk deel verdrukking	nauw verbonden met eindfase
Posttribulationistisch	bij wederkomst	gemeente door verdrukking	opname en komst samen
Klassiek amillennialistisch	ontmoeting met Christus bij zijn komst	kerk kent verdrukking in geschiedenis/eindfase	één beslissende wederkomst

Wat weten we wél?

Te midden van alle schema’s bestaat brede klassieke overeenstemming:

Christus komt terug.

De doden worden opgewekt.

Het kwaad wint niet.

Christus zal regeren.

God zal recht doen.

Daarom eindigt Paulus zijn uitleg van de opname niet met:

“Maak nu een ingewikkelde tijdlijn.”

Hij zegt:

“Troost elkaar met deze woorden.”

HOOFDSTUK 14

Wat is het duizendjarig rijk?

Premillennialisme, amillennialisme en postmillennialisme

Kernvraag

Openbaring 20 spreekt meerdere keren over:

duizend jaar.

Moeten we die periode letterlijk verstaan?

Wanneer vindt zij plaats?

En regeert Christus dan lichamelijk op aarde?

---

1. Millennium

Het woord komt van:

mille — duizend

en:

annus — jaar.

In Openbaring 20 wordt Satan gebonden en wordt gesproken over een regering van Christus met zijn heiligen.

Na de duizend jaar volgt een laatste opstand en uiteindelijk het oordeel.

---

2. Chilia

Het Griekse woord voor duizend is:

χίλια — chilia.

Daarom wordt een letterlijke duizendjarige toekomstverwachting ook wel:

chiliasme

genoemd.

---

3. Moet duizend letterlijk zijn?

Openbaring gebruikt veel symbolische getallen.

Daarom vragen amillennialisten:

Waarom zou juist het getal duizend noodzakelijk exact letterlijk zijn?

Premillennialisten antwoorden dat symboliek niet betekent dat de beschreven periode geen werkelijke toekomstige historische fase kan aanduiden.

---

4. Historisch premillennialisme

Volgens historisch premillennialisme keert Christus terug vóór een toekomstige periode van zijn koninklijke heerschappij.

Deze visie moet worden onderscheiden van modern dispensationalisme.

Een historisch premillennialist hoeft bijvoorbeeld geen afzonderlijke pretribulationistische opname te aanvaarden.

---

5. Dispensationalistisch premillennialisme

Dit model combineert doorgaans:

een toekomstige betekenis van Israël;

een grote verdrukking;

de wederkomst;

een concreet toekomstig Messiaans rijk.

Veel varianten verbinden dit ook met een opname vóór de verdrukking, maar premillennialisme en pretribulationisme zijn niet hetzelfde begrip.

---

6. Amillennialisme

De naam kan misleidend zijn.

A-millennialisme betekent niet:

er is helemaal geen millennium.

De duizend jaar worden verstaan als symbolische beschrijving van de huidige of eschatologische heerschappij van Christus en zijn heiligen tussen Christus' eerste en tweede komst.

Aan het einde volgt:

de beslissende confrontatie;

de wederkomst;

de opstanding;

het oordeel;

de nieuwe schepping.

---

7. Hoe kan Satan nu gebonden zijn?

Dat is een veelgehoord bezwaar.

Als Satan gebonden is, waarom bestaat er dan zoveel kwaad?

Amillennialisten antwoorden dat de binding een specifieke beperking kan betekenen — bijvoorbeeld dat Satan de volken niet langer op dezelfde wijze kan verhinderen het evangelie te ontvangen.

Hij is gebonden in een bepaald opzicht, niet volledig machteloos.

---

8. Postmillennialisme

Postmillennialisme verwacht dat het evangelie vóór Christus' wederkomst een steeds diepere invloed op de wereld zal krijgen.

Daarna komt Christus terug.

De "duizend jaar" hoeven ook hier niet noodzakelijk exact duizend kalenderjaren te betekenen.

---

9. Mattheüs 13

Jezus' gelijkenissen worden verschillend toegepast.

Het mosterdzaad en zuurdeeg kunnen worden gelezen als tekenen van de groei van Gods Koninkrijk.

De gelijkenis van tarwe en onkruid laat tegelijk zien dat goed en kwaad tot de voleinding naast elkaar bestaan.

Daarom leggen verschillende eindtijdmodellen verschillende accenten binnen dezelfde Koninkrijksteksten.

---

10. Openbaring 19 en 20

Een fundamentele hermeneutische vraag luidt:

Is Openbaring strikt chronologisch?

Als hoofdstuk 20 eenvoudig volgt op hoofdstuk 19, lijkt een toekomstige regering ná Christus' wederkomst voor de hand te liggen.

Amillennialisten antwoorden dat Openbaring regelmatig gebeurtenissen vanuit nieuwe perspectieven opnieuw beschrijft.

Dit heet:

recapitulatie.

Dan hoeft hoofdstuk 20 chronologisch niet ná alles uit hoofdstuk 19 te liggen.

Vergelijkingstabel

Visie	Wederkomst	Millennium	Satan
Premillennialisme	vóór millennium	toekomstige regeringsperiode	toekomstige beslissende binding
Amillennialisme	aan einde huidige bedeling	symbolische huidige/eschatologische regering	reeds beperkt gebonden
Postmillennialisme	na lange Koninkrijksdoorwerking	periode van sterke evangelie-invloed	steeds sterkere beperking van invloed

Zes tradities

Traditie	Veelvoorkomende positie
Evangelisch	premillennialisme sterk aanwezig; daarnaast andere visies
Reformatorisch	vaak amillennialistisch, soms post- of premillennialistisch
Rooms-katholiek	doorgaans geen klassiek dispensationalistisch millennium
Oosters-orthodox	doorgaans geen dispensationalistische eindtijdstructuur
Baptistisch	meerdere posities; premillennialisme sterk vertegenwoordigd
Pinkster/charismatisch	historisch vaak premillennialistisch

Geen datumrekenen

Jezus waarschuwt tegen menselijke zekerheid over dag en uur.

Daarom moeten christenen voorzichtig zijn met:

geheime codes;

speculatieve berekeningen;

ieder nieuw conflict tot definitief eindtijdteken verklaren;

iedere nieuwe technologie met zekerheid identificeren als het merkteken van het beest;

iedere wereldleider tot antichrist verklaren.

Waakzaamheid is Bijbels.

Sensatiezucht niet.

Conclusie

De centrale vraag van de eindtijd is uiteindelijk niet:

Heb ik het perfecte schema?

Maar:

Ben ik gereed om Christus te ontmoeten?

HOOFDSTUK 15

Wat gebeurt er direct na de dood?

Ziel, tussenstaat, hemel en lichamelijke opstanding

Kernvraag

Wanneer een christen vandaag sterft:

waar is hij dan?

Is hij bewust bij Christus?

Slaapt hij tot de opstanding?

En als hij al in de hemel is, waarom is later nog een lichamelijke opstanding nodig?

---

1. Nefesh

Het Hebreeuwse:

nefesh — נֶפֶשׁ

wordt vaak vertaald met:

ziel.

Maar het kan ook betekenen:

leven;

persoon;

levend wezen;

zelf.

Genesis 2 beschrijft niet eenvoudig een lichaam waarin vervolgens een losstaande ziel wordt gestopt.

De mens **wordt** een levend wezen.

Dat onderstreept de eenheid van de mens.

---

2. Psychē

Het Griekse:

ψυχή — psychē

heeft eveneens een breed betekenisveld:

ziel;

leven;

persoon;

zelf.

Ook hier mag een later filosofisch begrip van “de ziel” niet automatisch in iedere tekst worden ingelezen.

---

3. Pneuma

πνεῦμα — pneuma

kan betekenen:

geest;

adem;

wind.

Afhankelijk van de context kan het verwijzen naar:

de Heilige Geest;

de menselijke geest;

of geestelijke werkelijkheid.

---

4. Sjeool

Sjeool — שְׁאוֹל

is een oudtestamentische term voor het dodenrijk.

Het is daarom onzorgvuldig om iedere vermelding van Sjeool zonder meer als:

de uiteindelijke hel

te vertalen.

---

5. Hades

Het Griekse:

ᾅδης — Hadēs

wordt in de Griekse vertaling van het Oude Testament vaak gebruikt voor Sjeool.

Ook Hades is daarom niet zonder meer hetzelfde als de uiteindelijke poel van vuur.

Openbaring 20 zegt zelfs dat:

de dood en Hades

in de poel van vuur worden geworpen.

---

6. Paradijs

Jezus zegt tegen de misdadiger naast Hem:

“Heden zult u met Mij in het paradijs zijn.”

Het Griekse woord:

παράδεισος — paradeisos

wordt ook elders in het Nieuwe Testament gebruikt.

Voor de meerderheid van christelijke tradities ondersteunt deze tekst een bewuste aanwezigheid bij Christus na de dood.

---

7. De komma in Lucas 23

De oudste Griekse handschriften gebruikten niet onze moderne interpunctie.

Daarom stellen sommige verdedigers van zielenslaap voor de zin anders te punctueren:

“Voorwaar, Ik zeg u heden: u zult met Mij in het paradijs zijn.”

Dan zou “heden” bij “Ik zeg u” horen.

De traditionele lezing is:

“Voorwaar, Ik zeg u: heden zult u met Mij in het paradijs zijn.”

De bredere grammaticale en narratieve context moet daarom worden meegewogen; een komma alleen mag geen volledige leer dragen.

---

8. Paulus en Christus

Filippenzen 1 bevat een belangrijke tekst.

Paulus verlangt:

heen te gaan en met Christus te zijn.

Dat is voor hem:

verreweg het beste.

2 Korintiërs 5 wordt eveneens gebruikt in de discussie over het verlaten van het lichaam en het zijn bij de Heer.

Deze passages ondersteunen voor veel christenen een bewuste tussenstaat.

---

9. Zielenslaap

Toch noemt de Bijbel de dood vaak:

slaap.

Daniël gebruikt deze beeldspraak.

Jezus gebruikt haar bij Lazarus.

Paulus gebruikt haar voor gestorven gelovigen.

Daarom geloven sommige christenen dat de doden tot de opstanding niet bewust zijn.

Anderen antwoorden dat “slaap” vooral de tijdelijke aard van lichamelijke dood aanduidt:

zoals iemand uit slaap ontwaakt, zal de dode opstaan.

---

10. Prediker

Prediker zegt dat:

de doden niets weten.

Voorstanders van zielenslaap vinden dit belangrijk.

Andere uitleggers wijzen op het perspectief van Prediker:

het leven **onder de zon**.

De passage beschrijft dan vooral het verdwijnen van menselijke deelname aan het huidige aardse bestaan.

Ook hier moet de literaire context worden meegenomen.

---

11. De tussenstaat

De meerderheid van historische katholieke, orthodoxe en protestantse tradities heeft een bewuste toestand tussen dood en opstanding aanvaard.

Dat noemen we:

de tussenstaat.

Maar de tussenstaat is niet het einddoel.

---

12. Anastasis

De uiteindelijke christelijke hoop is:

ἀνάστασις — anastasis

opstanding.

Dat is fundamenteel.

Het christelijke evangelie belooft niet slechts het voortbestaan van een onsterfelijke ziel.

Het verkondigt:

de opstanding van de doden.

---

13. 1 Korintiërs 15

Paulus maakt de lichamelijke opstanding essentieel voor het evangelie.

Als de doden niet worden opgewekt, is zelfs Christus niet opgewekt.

Maar Christus is opgewekt als:

eersteling.

Zijn opstanding is daarom het begin van wat met zijn volk zal gebeuren.

---

14. Sōma pneumatikon

Paulus spreekt over:

σῶμα πνευματικόν — sōma pneumatikon

een geestelijk lichaam.

Dat betekent niet:

geen lichaam.

Het woord blijft:

sōma — lichaam.

Het contrast is tussen het huidige vergankelijke bestaan en het toekomstige lichaam dat volledig geschikt is voor het leven van Gods komende wereld en door Gods Geest wordt beheerst.

---

15. Hemel is niet het eindstation

De populaire christelijke voorstelling luidt soms:

we sterven en gaan voor eeuwig naar de hemel.

Dat is onvolledig.

Openbaring eindigt met:

een nieuwe hemel en een nieuwe aarde.

Het nieuwe Jeruzalem daalt neer.

God woont bij de mensen.

De Bijbelse eindhoop is dus niet:

eeuwig ontsnappen uit de schepping.

Maar:

de vernieuwing van Gods schepping.

---

16. De volgorde

Christelijke meerderheidsvisie

Aards leven
↓
Dood
↓
Bewuste tussenstaat bij Christus
↓
Wederkomst
↓
Lichamelijke opstanding
↓
Oordeel
↓
Nieuwe hemel en nieuwe aarde

Zielenslaapmodel

Aards leven
↓
Dood / slaap
↓
Wederkomst
↓
Ontwaken in de opstanding
↓
Oordeel
↓
Nieuwe schepping

Vergelijkingstabel

Traditie	Tussenstaat	Uiteindelijke hoop
Evangelisch	doorgaans bewust bij Christus	lichamelijke opstanding
Reformatorisch	bewuste gemeenschap met Christus	opstanding en nieuwe schepping
Rooms-katholiek	bewuste toestand en persoonlijk oordeel; mogelijkheid van reiniging	lichamelijke opstanding
Oosters-orthodox	bewuste toestand in afwachting van voleinding	lichamelijke opstanding
Baptistisch	doorgaans bewust bij Christus; minderheidsvisies bestaan	opstanding
Pinkster/ charismatisch	doorgaans bewust bij Christus	opstanding en nieuwe schepping

GEÏNTEGREERDE HEILSHISTORISCHE TIJDLIJN

Schepping

God schept hemel en aarde

↓

Zondeval

Zonde en dood komen de menselijke geschiedenis binnen

↓

Abraham

Verbond — nageslacht — land — zegen voor de volken

↓

Israël

Sinaï — Wet — tabernakel — priesterschap

↓

David

Belofte van koningschap

↓

Profeten

Oordeel én verwachting van herstel, Messias en nieuw verbond

↓

Jezus Christus

Menswording — Koninkrijk — kruis — opstanding

↓

Pinksteren

Uitstorting van de Heilige Geest

↓

Kerk en wereldwijde verkondiging

Evangelie naar Jood en niet-Jood

↓

Huidige tijd

Koninkrijk reeds aanwezig, maar nog niet voltooid

↓

Wederkomst

Christus verschijnt in heerlijkheid

↓

Opstanding

De doden worden opgewekt

↓

Oordeel

God brengt definitief recht

↓

Nieuwe schepping

Nieuwe hemel en nieuwe aarde — God woont bij de mensen

MASTEROVERZICHT DEEL III

Hoofdstuk	Hoofdvraag	Kernverschil
11	Geneest God vandaag?	genezing, gave en Gods soevereiniteit
12	Welke plaats heeft Israël?	Israël, kerk en verbond
13	Wanneer vindt de opname plaats?	timing van opname en verdrukking
14	Wat is het millennium?	pre-, a- en postmillennialisme
15	Wat gebeurt na de dood?	bewuste tussenstaat of zielenslaap

VERBANDEN BINNEN DEEL III

Ook deze vijf onderwerpen blijken onderling verbonden.

Wie Israël en kerk scherp onderscheidt, komt gemakkelijker tot een dispensationalistisch eindtijdmodel.

Wie dat onderscheid minder sterk maakt, komt vaker tot een amillennialistische uitleg.

Wie Openbaring hoofdzakelijk chronologisch leest, kan hoofdstuk 19 en 20 anders ordenen dan iemand die recapitulatie ziet.

Wie de mens sterk als eenheid van lichaam en ziel beschouwt, zal extra nadruk leggen op de opstanding in plaats van uitsluitend op de hemel.

En het onderwerp genezing vindt uiteindelijk zijn voltooiing op precies hetzelfde punt:

de opstanding van het lichaam.

KERNCONCLUSIE DEEL III

De christelijke hoop is uiteindelijk groter dan genezing.

Groter dan een eindtijdschema.

Groter dan een politieke of nationale verwachting.

Groter zelfs dan “naar de hemel gaan”.

De uiteindelijke belofte is:

Christus komt terug.

De doden staan op.

Het kwaad wordt geoordeeld.

De schepping wordt vernieuwd.

God woont bij zijn volk.

Daarom eindigt de Bijbel niet met de mens die aan de aarde ontsnapt.

Hij eindigt met Gods woorden:

“Zie, Ik maak alle dingen nieuw.”

DEEL IV

OORDEEL, MARIA, SCHEPPING EN CHRISTELIJK LEVEN

HOOFDSTUK 16

Is de hel eeuwig?

Eeuwige straf, vernietiging en universele verzoening

Kernvraag

Weinig christelijke leerstukken roepen zoveel emotie op als de hel.

Kan een God van liefde mensen eeuwig straffen?

Betekent “eeuwige straf” bewust lijden zonder einde?

Worden verlorenen uiteindelijk vernietigd?

Of zal Gods verlossende liefde uiteindelijk ieder mens bereiken?

Drie belangrijke modellen staan centraal:

eeuwige bewuste straf

conditionele onsterfelijkheid of annihilationisme

christelijk universalisme

Om deze visies eerlijk te vergelijken moeten we eerst onderzoeken wat de Bijbelse woorden betekenen.

---

1. Sjeool

Het Hebreeuwse:

Sjeool — שְׁאוֹל

wordt in oudere vertalingen soms weergegeven met “hel”.

Dat kan misleidend zijn.

Sjeool verwijst in het Oude Testament doorgaans naar het dodenrijk, het graf of de toestand van de gestorvenen.

Het woord betekent daarom niet automatisch:

de uiteindelijke plaats van eeuwige straf.

2. Hades

Het Griekse:

ᾅδης — Hadēs

functioneert gedeeltelijk als tegenhanger van Sjeool.

Openbaring 20 maakt duidelijk dat Hades niet hetzelfde is als de uiteindelijke poel van vuur:

dood en Hades worden in de poel van vuur geworpen.

Dat onderscheid is exegetisch belangrijk.

3. Gehenna

Jezus gebruikt regelmatig:

γέεννα — geenna

Gehenna.

De naam hangt samen met het dal van Hinnom bij Jeruzalem.

Het Oude Testament verbindt dit gebied met ernstige afgoderij en kinderoffers.

In latere Joodse en nieuwtestamentische taal ontwikkelt Gehenna zich tot een krachtig beeld van goddelijk oordeel.

Een populaire verklaring stelt dat het dal in Jezus’ tijd voortdurend als brandende vuilnisbelt functioneerde.

Die voorstelling is historisch onvoldoende stevig om als vanzelfsprekend uitgangspunt voor de uitleg te gebruiken.

4. Tartarus

2 Petrus 2 gebruikt een werkwoord dat samenhangt met:

Tartaros.

De context betreft zondigende engelen.

Daarom mag ook deze term niet zonder verdere uitleg als algemeen synoniem voor iedere Bijbelse verwijzing naar “hel” worden behandeld.

---

5. De poel van vuur

Openbaring gebruikt een ander beeld:

de poel van vuur.

Deze wordt verbonden met:

het beest;

de valse profeet;

de duivel;

de dood;

Hades;

en uiteindelijk degenen die niet in het boek van het leven gevonden worden.

Openbaring noemt dit ook:

de tweede dood.

De vraag is vervolgens wat die tweede dood precies inhoudt.

---

6. Model 1 — Eeuwige bewuste straf

De traditionele meerderheidsvisie binnen grote delen van het westerse christendom stelt dat de uiteindelijke straf van de verlorenen bewust en zonder einde is.

Een van de belangrijkste teksten is Mattheüs 25:46:

“En dezen zullen gaan in de eeuwige straf, maar de rechtvaardigen in het eeuwige leven.”

Hetzelfde adjectief kwalificeert zowel straf als leven.

Daarom stellen verdedigers:

als het eeuwige leven zonder einde is, ligt het voor de hand ook de straf als zonder einde te verstaan.

7. Aiōnios

Het Griekse woord is:

αἰώνιος — aiōnios

verwant aan:

αἰών — aiōn

tijdperk, eeuw.

Sommige universalistische uitleggers benadrukken daarom dat *aiōnios* niet in iedere denkbare context automatisch “eindeloos” hoeft te betekenen.

Dat taalkundige punt is op zichzelf terecht.

Maar woordherkomst alleen beslist de uitleg niet.

De concrete context bepaalt hoe een woord functioneert.

In Mattheüs 25 staan:

eeuwige straf

en:

eeuwig leven

direct tegenover elkaar.

Dat maakt deze tekst bijzonder belangrijk voor de traditionele visie.

8. De worm sterft niet

Marcus 9 spreekt over:

de worm die niet sterft

en:

het vuur dat niet uitgeblust wordt.

Jezus grijpt terug op Jesaja 66.

Voorstanders van eeuwige bewuste straf zien hierin blijvend oordeel.

Annihilationisten antwoorden dat Jesaja spreekt over dode lichamen die volledig aan vernietiging zijn prijsgegeven.

De beelden zijn dus ernstig, maar de vraag blijft:

beschrijven zij een eeuwig proces van lijden of de onomkeerbaarheid van Gods oordeel?

---

9. Model 2 — Conditionele onsterfelijkheid

Volgens conditionele onsterfelijkheid bezit de mens niet uit zichzelf noodzakelijk een onverwoestbare onsterfelijkheid.

Eeuwig leven is Gods gave.

De uiteindelijke straf van de verlorenen is daarom:

definitieve vernietiging of dood.

Dit wordt vaak:

annihilationisme

genoemd.

---

10. Apollymi

Mattheüs 10:28 zegt dat God zowel ziel als lichaam kan:

ἀπόλλυμι — apollymi

in Gehenna.

Het woord kan betekenissen dragen als:

vernietigen;

verloren laten gaan;

te gronde richten.

Annihilationisten zien hierin sterke ondersteuning voor uiteindelijke vernietiging.

Voorstanders van de traditionele visie antwoorden dat *apollymi* niet in iedere context ophouden te bestaan betekent.

Ook hier beslist één woordenboekdefinitie het debat niet.

---

11. “Het loon van de zonde is de dood”

Romeinen 6:23 contrasteert:

dood

met:

eeuwig leven.

Conditionele onsterfelijkheid stelt daarom een fundamentele vraag:

Als eeuwig leven Gods gave aan de verlosten is, waarom zouden de verlorenen noodzakelijk eeuwig bewust voortbestaan?

De traditionele visie antwoordt dat “dood” in de Schrift ook scheiding en een toestand van oordeel kan aanduiden en niet noodzakelijk niet-bestaan betekent.

---

12. Model 3 — Christelijk universalisme

Christelijk universalisme verwacht dat Gods oordeel uiteindelijk een herstellend doel heeft en dat uiteindelijk alle mensen met God worden verzoend.

Teksten die hierbij vaak worden genoemd spreken over:

God die alles in allen zal zijn;

alle dingen die in Christus worden samengebracht;

alle knieën die buigen;

verzoening van alle dingen.

---

13. Het universalistische argument

Universalisten vragen:

Kan Christus’ overwinning werkelijk volledig zijn wanneer een deel van de mensheid eeuwig verloren blijft?

Zij benadrukken teksten over de universele reikwijdte van Christus’ werk.

Critici antwoorden dat woorden als:

allen

en:

alle dingen

altijd binnen hun context moeten worden uitgelegd.

Universele taal over Christus' heerschappij hoeft niet noodzakelijk universele redding te betekenen.

---

14. Openbaring 14 en 20

Voor de traditionele visie behoren deze passages tot de moeilijkste teksten voor annihilationisme en universalisme.

Openbaring gebruikt buitengewoon ernstige taal over:

vuur;

zwavel;

rook;

dag en nacht;

de poel van vuur.

Tegelijk is Openbaring sterk symbolische apocalyptische literatuur.

Symbolisch betekent echter niet:

onwerkelijk.

De vraag is welke werkelijkheid door het symbool wordt aangeduid.

---

15. Katholieke visie

De rooms-katholieke leer maakt een fundamenteel onderscheid tussen:

hel

en:

vagevuur.

Het vagevuur betreft degenen die uiteindelijk gered worden.

De hel betreft definitieve verlorenheid.

Het vagevuur is dus geen tijdelijke afdeling van de hel en geen tweede kans voor degenen die God definitief afwijzen.

---

16. Orthodoxe accenten

Binnen de orthodoxe theologie bestaan verschillende manieren om over het uiteindelijke oordeel te spreken.

Sommige theologen benadrukken sterk dat niemand aan Gods aanwezigheid ontsnapt en dat Gods aanwezigheid door mensen verschillend kan worden ervaren.

Maar het is te simplistisch om te zeggen:

“De orthodoxe kerk leert gewoon dat hemel en hel exact dezelfde plaats zijn.”

De orthodoxe traditie is rijker en minder uniform dan zo’n slogan suggereert.

Vergelijkingstabel

Visie	Uiteindelijke toestand verlorenen	Belangrijke argumenten
Eeuwige bewuste straf	blijvend bewust oordeel	Matt. 25:46; Mark. 9; Openb. 14; Openb. 20
Conditionele onsterfelijkheid	definitieve dood/vernietiging	Matt. 10:28; Rom. 6:23; taal van dood en verderf
Christelijk universalisme	uiteindelijk herstel van allen	universele verzoenings- en “alle”-teksten

Pastorale conclusie

Geen christen zou met genoegen over verlorenheid moeten spreken.

Jezus weent.

Paulus spreekt met verdriet over mensen buiten Christus.

Het kruis laat tegelijk zien:

zonde is ernstig

en:

Gods reddende liefde is onvoorstelbaar groot.

Daarom moet de leer van het oordeel nooit gebruikt worden als instrument van menselijke superioriteit.

De rechter is God.

En zoals Abraham vroeg:

“Zou de Rechter van de hele aarde geen recht doen?”

HOOFDSTUK 17

Bestaat het vagevuur?

Reiniging na de dood en gebed voor overledenen

Kernvraag

Wanneer een christen in Gods genade sterft maar nog onvolmaakt is:

is verdere reiniging nodig voordat hij volledig in Gods heilige tegenwoordigheid kan leven?

---

1. Wat het vagevuur niet is

De officiële rooms-katholieke gedachte is niet:

mensen krijgen na hun dood nog een tweede kans om Jezus te kiezen.

Evenmin:

Christus' kruis was onvoldoende, dus moet de mens de rest zelf betalen.

De leer betreft mensen die voor de eeuwige redding bestemd zijn, maar volgens deze visie nog reiniging nodig hebben.

---

2. Heiligheid

Hebreeën 12 verbindt het zien van de Heer met heiligheid.

Openbaring 21 zegt dat niets onreins Gods stad binnengaat.

Daarom ontstaat de katholieke redenering:

Als een werkelijk gered mens sterft terwijl zijn heiliging nog onvolmaakt is, voltooit God die reiniging.

De protestant antwoordt:

ja, God voltooit onze heiliging — maar daarvoor is geen afzonderlijke toestand van vagevuur nodig.

Dat is een nauwkeuriger formulering van het echte verschil.

---

3. 1 Korintiërs 3

Paulus beschrijft mensen die op het ene fundament bouwen:

Jezus Christus.

Hun werk wordt door vuur getest.

Sommige werken blijven bestaan.

Andere verbranden.

De persoon kan schade lijden maar:

zelf gered worden, als door vuur heen.

Katholieke uitleggers hebben hierin ondersteuning gezien voor postmortale reiniging.

---

4. Protestants antwoord

De context gaat over bouwen op Christus en over de kwaliteit van het werk.

De tekst zegt niet expliciet:

de ziel verblijft na de dood in het vagevuur.

Protestanten zien daarom een eschatologische beoordeling van werken, niet noodzakelijk een leer over postmortale zuivering.

---

5. 2 Makkabeeën 12

Dit hoofdstuk beschrijft gebed en handelingen ten behoeve van gestorvenen.

Daar verschijnt een fundamenteler verschil:

de canon.

De rooms-katholieke Bijbel bevat 2 Makkabeeën als deuterocanoniek boek.

Veel orthodoxe canonstradities ontvangen het eveneens, al verschillen exacte canonlijsten binnen de orthodoxe wereld.

Protestanten rekenen het niet tot de oudtestamentische canon.

Het verschil over het vagevuur raakt daarmee rechtstreeks aan hoofdstuk 1 van dit boek.

---

6. Gebed voor overledenen

Gebeden voor overleden christenen komen vroeg in de kerkgeschiedenis voor.

Dat betekent niet dat de volledig ontwikkelde middeleeuwse leer van het vagevuur vanaf het eerste moment in exact dezelfde vorm bestond.

Praktijk en theologische verklaring ontwikkelden zich door de eeuwen.

---

7. Orthodoxie

Orthodoxe christenen bidden voor overledenen.

Maar zij nemen de rooms-katholieke scholastieke formulering van het vagevuur niet eenvoudig over.

Het is daarom onjuist om de orthodoxe visie zonder onderscheid “vagevuur” te noemen.

---

8. De Reformatie

De Reformatie verzette zich sterk tegen het vagevuur, mede tegen de achtergrond van laatmiddeleeuwse praktijken rond aflaten.

De diepere theologische vraag werd:

Is Christus’ werk voldoende voor de volledige rechtvaardiging van de gelovige?

Protestanten antwoorden nadrukkelijk:

ja.

---

9. Hebreeën 10

Christus heeft door zijn ene offer een beslissend en volkomen verlossingswerk verricht.

Daarom verwerpen protestanten iedere voorstelling waarin na de dood nog betaling nodig zou zijn om de schuld voor zonde te vereffenen.

Katholieke theologie antwoordt dat de bedoelde reiniging zelf een werk van genade is en geen vervanging van Christus' offer.

Zes tradities

Traditie	Vagevuur	Gebed voor gestorvenen
Evangelisch	nee	doorgaans nee
Reformatorisch	nee	nee
Rooms-katholiek	ja, als uiteindelijke reiniging van geredden	ja
Oosters-orthodox	geen identieke Latijnse vagevuurleer	ja
Baptistisch	nee	doorgaans nee
Pinkster/ charismatisch	protestantse vormen doorgaans nee; katholieke charismatici volgen katholieke leer	afhankelijk van traditie

Tijdlijn

Vroege kerk — gebeden voor gestorvenen komen voor
Augustinus — verdere reflectie op gebed en reiniging na de dood
Middeleeuwen — westerse leer wordt systematischer uitgewerkt
13e–15e eeuw — kerkelijke formuleringen over postmortale reiniging in het Westen
16e eeuw — Reformatie verwerpt het vagevuur; Trente bevestigt katholieke leer
Heden — belangrijk blijvend verschil tussen katholieke en protestantse theologie

---

Conclusie

Het debat over het vagevuur gaat uiteindelijk over vier fundamenten:

canon

rechtvaardiging

heiliging

Traditie.

Daarom kan deze leer nauwelijks los worden besproken van de eerdere hoofdstukken.

HOOFDSTUK 18

Welke plaats hebben Maria en de heiligen?

Verering, voorspraak en de ene Middelaar

Kernvraag

Wanneer een katholiek of orthodox christen Maria of een heilige vraagt voor hem te bidden:

is dat afgoderij?

Of is het vergelijkbaar met het vragen van een andere christen om voorbede?

---

1. Maria in de Bijbel

Maria heeft onmiskenbaar een bijzondere plaats.

Elisabeth noemt haar gezegend onder de vrouwen.

Maria zegt:

“Van nu aan zullen alle geslachten mij zalig spreken.”

Protestanten hoeven Maria dus niet te negeren om protestants te blijven.

De Bijbel zelf spreekt met eerbied over haar.

---

2. Kecharitōmenē

In Lucas 1 begroet Gabriël Maria met een woord dat samenhangt met genade:

κεχαριτωμένη — kecharitōmenē

een perfect passief participium van *charitoō*.

Het kan worden weergegeven in de richting van:

begenadigde

of:

zij die genade ontvangen heeft.

Katholieke en protestantse uitleggers verschillen over hoeveel Mariologische betekenis uit dit ene woord mag worden afgeleid.

---

3. Theotokos

Een beroemde titel is:

Θεοτόκος — Theotokos

God-barende, doorgaans vertaald:

Moeder van God.

De titel wil niet zeggen dat Maria de oorsprong van Gods goddelijke natuur is.

De Zoon is eeuwig.

Het punt is christologisch:

degene die Maria baarde is werkelijk God de Zoon, mens geworden.

---

4. Efeze

De titel *Theotokos* werd in de vroege kerk bijzonder belangrijk in de christologische conflicten rond de identiteit van Christus.

De vraag was uiteindelijk:

Is degene die uit Maria geboren werd één Persoon die werkelijk God én werkelijk mens is?

Daarom kan een protestant de oorspronkelijke christologische bedoeling van *Theotokos* erkennen zonder daarmee alle latere Mariadogma's te aanvaarden.

---

5. Eeuwigdurende maagdelijkheid

Katholieke en orthodoxe tradities leren traditioneel dat Maria altijd maagd bleef.

Veel moderne evangelische en baptistische christenen achten dit niet noodzakelijk op grond van de Schrift.

De verwijzingen naar Jezus' broers en zussen spelen daarbij een belangrijke rol.

Andere tradities leggen die familieaanduidingen anders uit.

---

6. De onbevlekte ontvangenis

Deze leer wordt vaak verward met de maagdelijke geboorte van Jezus.

Maar de **onbevlekte ontvangenis** gaat over Maria.

Volgens de rooms-katholieke leer werd Maria vanaf haar eigen ontvangenis door bijzondere goddelijke genade voor de erfzonde bewaard.

Deze specifieke dogmatische formulering wordt niet op dezelfde wijze door orthodoxen of protestanten gedeeld.

---

7. Maria’s tenhemelopneming

De rooms-katholieke kerk leert dat Maria na haar aardse leven met lichaam en ziel in hemelse heerlijkheid werd opgenomen.

De orthodoxe traditie kent de **Dormition**, het ontslapen van de Moeder Gods, met verwante maar niet volledig identieke theologische formuleringen.

Protestanten vragen opnieuw naar voldoende Schriftuurlijke grond.

---

8. Eén Middelaar

1 Timotheüs 2:5 zegt:

“Er is één God. Er is ook één Middelaar tussen God en mensen, de mens Christus Jezus.”

Het Griekse woord:

μεσίτης — mesitēs

betekent:

middelaar.

Dit is een centrale protestantse tekst tegen het aanroepen van heiligen.

---

9. Het katholieke en orthodoxe antwoord

Het antwoord luidt:

Christus is de unieke Middelaar van verlossing.

Maar dat verhindert niet dat christenen voor elkaar bidden.

Wanneer ik een vriend vraag voor mij te bidden, maak ik hem niet tot tweede Verlosser.

Zo wordt ook de voorspraak van de heiligen verstaan.

---

10. De protestantse tegenvraag

Daarmee verschuift de discussie naar een nauwkeuriger punt:

Waar leert het Nieuwe Testament christenen op aarde om gestorven gelovigen aan te spreken en hen om gebed te vragen?

Protestanten erkennen dat gelovigen die gestorven zijn bij Christus leven.

Maar zij vinden onvoldoende Bijbelse grond voor het rechtstreeks aanspreken van hen.

---

11. Openbaring en hemelse gebeden

Openbaring 5 en 8 verbinden hemelse werkelijkheid met gebeden van de heiligen.

Katholieke en orthodoxe uitleggers zien hierin ruimte voor hemelse deelname aan de gebeden van Gods volk.

Protestanten antwoorden dat deze teksten niet rechtstreeks de praktijk voorschrijven:

“Bid tot een overleden heilige en vraag hem voor je te bidden.”

---

12. Hagioi

Het Griekse:

ἅγιοι — hagioi

betekent:

heiligen, heiligen van God, heilige mensen.

Paulus gebruikt het woord regelmatig voor gewone christelijke gemeenten.

In nieuwtestamentische zin zijn alle gelovigen dus “heiligen”.

Katholieke en orthodoxe tradities ontkennen dat niet, maar erkennen daarnaast bepaalde christenen officieel als bijzondere voorbeelden en voorbidders.

---

13. Aanbidding en verering

Katholieke theologie maakt onderscheid tussen:

latreia — aanbidding die God alleen toekomt;

douleia — verering van heiligen;

hyperdouleia — bijzondere verering van Maria.

Daarbij is een taalkundige kanttekening nodig.

Het nieuwtestamentische woord *douleia* heeft zelf betekenissen rond dienstbaarheid/slavernij.

De latere technische driedeling is dus een theologische terminologie en niet eenvoudig een woordenboekonderscheid dat rechtstreeks zo in het Nieuwe Testament staat.

---

14. Iconen

Voor orthodoxe christenen kunnen iconen een belangrijke plaats in de eredienst en spiritualiteit hebben.

De afbeelding wordt niet als God vereerd.

De eer is gericht op degene die wordt afgebeeld.

Protestanten, vooral uit gereformeerde tradities, vrezen dat dit onderscheid in de praktijk onvoldoende bescherming biedt tegen religieuze beeldverering.

Zes tradities

Traditie	Maria	Aanroepen heiligen
Evangelisch	geëerd als moeder van Jezus en geloofsvoorbeeld	nee
Reformatorisch	Bijbels geëerd	nee
Rooms-	bijzondere verering en Mariadogma's	ja, om

Traditie	Maria	Aanroepen heiligen
katholiek		voorspraak
Oosters-orthodox	zeer sterke verering als Theotokos	ja
Baptistisch	geloofsvoorbeeld	nee
Pinkster/ charismatisch	protestantse vormen meestal als evangelisch; katholieke charismatici volgen katholieke leer	afhankelijk van traditie

Mariologische tijdlijn

1e eeuw — Maria in het Nieuwe Testament
431 — Concilie van Efeze en bevestiging van *Theotokos* in christologische context
787 — Tweede Concilie van Nicea en verdediging van iconen
1854 — rooms-katholieke dogmatische definitie van de Onbevlekte Ontvangenis
1950 — rooms-katholieke dogmatische definitie van Maria's Tenhemelopneming

---

Conclusie

Het verschil gaat uiteindelijk niet over:

Maria respecteren of Maria beledigen.

Alle christenen kunnen haar zalig noemen.

Het diepere verschil gaat over:

de gemeenschap der heiligen;

de toestand na de dood;

bemiddeling;

kerkelijk gezag;

Schrift en Traditie.

HOOFDSTUK 19

Hoe moeten we Genesis lezen?

Schepping, ouderdom van de aarde en evolutie

Kernvraag

Zijn de zes scheppingsdagen gewone dagen?

Is de aarde relatief jong?

Kan een christen evolutie accepteren?

En waren Adam en Eva historische personen?

---

1. Bereshit

De Bijbel opent met:

bereshit — בְּרֵאשִׁית

“In het begin…”

Genesis begint niet met een verdediging van Gods bestaan.

God wordt verondersteld.

Hij is de Schepper.

---

2. Bara

bara — בָּרָא

betekent:

scheppen.

De eerste fundamentele uitspraak van Genesis is daarom theologisch:

de kosmos is schepping.

De wereld is niet God.

Zij bestaat niet onafhankelijk van God.

Zij dankt haar bestaan aan Hem.

---

3. Yom

Het Hebreeuwse:

yom — יוֹם

betekent meestal dag, maar kan afhankelijk van context ook een bredere tijdsaanduiding hebben.

Jonge-aardecreationisten wijzen terecht op de combinatie:

avond en morgen

en:

genummerde dagen.

Dat ondersteunt een gewone-dagenlezing.

Andere uitleggers vragen of de sterk gestructureerde vorm van Genesis 1 ook een literaire of analogische functie heeft.

Het woordenboek alleen kan de discussie daarom niet beslissen.

---

4. Jonge-aardecreationisme

Dit model verstaat de scheppingsdagen doorgaans als gewone dagen.

De aarde is volgens deze visie relatief jong.

Een wereld met miljoenen jaren van dierlijke dood vóór Adam wordt bovendien vaak theologisch problematisch gevonden.

Romeinen 5 verbindt immers zonde en dood met Adam.

---

5. De vraag naar de dood

Hier moet zorgvuldig worden gelezen.

Romeinen 5 spreekt uitdrukkelijk over:

de dood die tot alle mensen is doorgegaan.

De tekst gaat primair over menselijke zonde en menselijke dood.

Jonge-aardecreationisten verbinden dit vaak met een bredere afwezigheid van dierlijke dood vóór de val.

Oude-aardecreationisten vinden dat die verdere conclusie niet noodzakelijk uit Romeinen 5 volgt.

---

6. Oude-aardecreationisme

Oude-aardecreationisten accepteren de grote ouderdom van kosmos en aarde, maar hoeven daarmee biologische evolutie niet volledig te accepteren.

Sommigen geloven in afzonderlijke goddelijke scheppingshandelingen verspreid over lange perioden.

---

7. Evolutionaire schepping

Evolutionaire creationisten of theïstische evolutionisten aanvaarden in grote lijnen gemeenschappelijke afstamming en evolutionaire processen.

Maar zij verwerpen de filosofische conclusie:

daarom bestaat God niet.

Voor hen kunnen evolutionaire processen instrumenten van Gods voorzienige scheppingswerk zijn.

---

8. Wetenschap en naturalisme

Daarom moeten twee begrippen uit elkaar worden gehouden:

methodologisch natuuronderzoek

en:

filosofisch naturalisme.

De wetenschap onderzoekt natuurlijke processen.

Daaruit volgt niet automatisch de metafysische conclusie dat alleen de natuur bestaat.

---

9. Raqia

Genesis 1 gebruikt:

raqia — רָקִ֫יעַ

vaak vertaald als:

uitspansel;

gewelf;

expanse.

Het begrip herinnert ons eraan dat Genesis in een antieke wereld geschreven werd.

Dat roept een hermeneutische vraag op:

Hoe gebruikt God de taal en voorstellingswereld van de oorspronkelijke hoorders om theologische waarheid bekend te maken?

---

10. Adam

Het Hebreeuwse:

adam — אָדָם

kan afhankelijk van de context betekenen:

mens;

mensheid;

of de naam Adam.

Er bestaat bovendien een woordspel met:

adamah — אֲדָמָה

grond.

De aardse mens is uit de aarde genomen.

---

11. Historische Adam

Paulus gebruikt Adam in Romeinen 5 en 1 Korintiërs 15 in relatie tot Christus.

Dat maakt de historiciteit van Adam theologisch belangrijk voor veel christenen.

Adam en Christus vormen een contrast:

door de ene mens komt zonde en dood;

door Christus komen rechtvaardiging en leven.

Daarom is een volledig fictieve Adam voor veel evangelische en reformatorische uitleggers problematisch.

Andere christelijke modellen proberen een historische Adam te verbinden met een grotere vroege menselijke populatie.

---

12. Beeld van God

Genesis zegt dat mensen geschapen zijn naar:

tselem Elohim — צֶלֶם אֱלֹהִים

het beeld van God.

Dat is fundamenteel voor christelijke antropologie.

Menselijke waardigheid wordt niet verdiend door:

intelligentie;

gezondheid;

nut;

zelfstandigheid;

prestatie.

Zij is verbonden met Gods scheppend handelen.

---

13. Augustinus

Lang vóór moderne geologie en Darwin bestonden al christelijke uitleggers die Genesis niet op ieder punt als een eenvoudige chronologische beschrijving lazen.

Augustinus is daarvan een belangrijk voorbeeld.

Maar het zou even anachronistisch zijn hem een moderne evolutionist te noemen.

Hij kende Darwins theorie uiteraard niet.

De geschiedenis laat vooral zien dat het debat over de precieze aard van de scheppingsdagen ouder is dan de moderne evolutietheorie.

---

14. Darwin

Met de publicatie van Darwins *On the Origin of Species* in 1859 veranderde de discussie ingrijpend.

Christenen reageerden niet allemaal hetzelfde.

Sommigen verwierpen evolutionaire theorie.

Anderen probeerden haar met scheppingsgeloof te verbinden.

In de twintigste eeuw kreeg jonge-aardecreationisme opnieuw sterke invloed binnen delen van het evangelische christendom.

Vergelijking van modellen

Model	Dagen	Aarde	Evolutie	Adam
Jonge-aardecreationisme	doorgaans 24 uur	jong	grotendeels afgewezen	historisch
Oude-aardecreationisme	perioden/anders geïnterpreteerd	oud	wisselend, vaak beperkt	doorgaans historisch
Evolutionaire schepping	niet noodzakelijk chronologische 24-uursdagen	oud	grotendeels aanvaard	meerdere modellen
Literaire/ raamwerkbena	literaire structuur centraal	vraag niet door tekst alleen	afzonderlijke vraag	afhankelijk van

Model	Dagen	Aarde	Evolutie	Adam
dering		beslist		theoloog

Zes tradities

Geen van de zes tradities kan hier volledig tot één wetenschappelijk model worden gereduceerd.

Binnen evangelische, reformatorische, baptistische en pinksterkringen bestaan verschillende creationistische modellen.

De rooms-katholieke traditie laat ruimte voor evolutionaire wetenschap binnen theologische grenzen.

Ook binnen de orthodoxie bestaan meerdere benaderingen.

Dat is belangrijk:

het debat loopt dwars door denominaties heen.

Conclusie

Over de ouderdom van de aarde kunnen christenen diep verschillen.

Maar de klassieke christelijke scheppingsbelijdenis zegt:

God is Schepper.

De schepping is goed.

De mens draagt Gods beeld.

De zonde is werkelijk.

De schepping heeft een doel.

En uiteindelijk:

de Schepper zal zijn schepping vernieuwen.

HOOFDSTUK 20

Hoe bepaalt de Bijbel onze ethiek?

Huwelijk, seksualiteit, leven en dood, oorlog, geld en samenleving

Kernvraag

Hoe gaan we van een Bijbeltekst uit een oude cultuur naar een verantwoordelijke christelijke beslissing vandaag?

---

1. Niet ieder gebod wordt hetzelfde toegepast

Christenen brengen geen dierenoffers.

De meeste christenen houden de oudtestamentische voedselwetten niet als verbondsverplichting.

Tegelijk beschouwen zij veel morele geboden als blijvend relevant.

Daarom is christelijke ethiek meer dan:

een los vers zoeken dat mijn standpunt ondersteunt.

We moeten de plaats van een gebod binnen de gehele heilsgeschiedenis begrijpen.

---

2. Jezus als centrum

Jezus vat Gods wet samen in:

liefde tot God

en:

liefde tot de naaste.

Het Griekse woord:

ἀγάπη — agapē

wordt sterk verbonden met zelfgevende liefde.

Maar liefde betekent in het Nieuwe Testament niet:

iedere keuze goedkeuren.

Liefde en waarheid horen bij elkaar.

---

3. Wet en evangelie

Reformatorische tradities hebben verschillende onderscheidingen gebruikt om de blijvende betekenis van Gods wet te begrijpen.

Rooms-katholieke ethiek verbindt Schrift en Traditie bovendien sterk met natuurrecht.

Orthodoxe ethiek legt vaak veel nadruk op de vorming en genezing van de menselijke persoon.

Pinkster- en evangelische tradities leggen daarnaast nadruk op heiliging en gehoorzaamheid aan de Geest.

---

4. Hagiasmos

Het Griekse:

ἁγιασμός — hagiasmos

betekent:

heiliging.

Christelijke ethiek is daarom niet uitsluitend een lijst verboden.

Het doel is dat het leven steeds meer gevormd wordt naar Gods karakter.

---

5. Het geweten

συνείδησις — syneidēsis

betekent:

geweten.

Paulus neemt het geweten serieus.

Maar het geweten is niet automatisch onfeilbaar.

Het moet gevormd worden.

Een mens kan oprecht zijn en toch verkeerd oordelen.

---

6. Huwelijk

Jezus grijpt bij zijn onderwijs over huwelijk terug op Genesis.

De klassieke christelijke traditie heeft het huwelijk daarom historisch verbonden met de verbintenis van man en vrouw.

Tegelijk bestaan er in hedendaagse protestantse kerkverbanden uiteenlopende interpretaties over huwelijk en relaties.

Die verschillen hangen onder andere samen met:

de uitleg van Genesis;

Jezus’ onderwijs;

Paulus’ brieven;

de rol van historische context;

en bredere hermeneutiek.

---

7. Seksuele ethiek en pastorale zorg

Bij seksuele ethiek moet onderscheid worden gemaakt tussen:

wat een kerk als moreel normatief beschouwt

en:

hoe mensen pastoraal worden behandeld.

Een christelijke overtuiging mag nooit een excuus worden voor:

vernedering;

haat;

geweld;

ontmenselijking.

Tegelijk betekent respect voor mensen niet automatisch dat iedere traditie haar morele interpretatie moet opgeven.

Hier is waarheid in liefde bijzonder noodzakelijk.

---

8. Echtscheiding

Jezus spreekt streng over echtscheiding.

Toch bestaan tussen christenen verschillen over uitzonderingen en hertrouwen.

Daarbij worden onder andere besproken:

overspel;

verlating;

verbondsbreuk;

misbruik.

Geen huwelijksethiek mag worden gebruikt om iemand te verplichten in onmiddellijk gevaar te blijven.

Veiligheid en bescherming van kwetsbaren moeten serieus genomen worden.

---

9. Begin van het menselijk leven

De christelijke traditie heeft menselijke waardigheid sterk verbonden met:

schepping naar Gods beeld;

Gods kennis van de mens;

zorg voor kwetsbaren;

het verbod op onrechtmatig doden.

Discussies over zwangerschap en ongeboren leven draaien vervolgens om vragen als:

Wanneer begint individueel menselijk leven?

Welke morele betekenis heeft biologische ontwikkeling?

Welke verantwoordelijkheid bestaat tegenover moeder en ongeboren kind?

Hoe moet worden gehandeld in ernstige medische noodsituaties?

Verschillende tradities formuleren de details niet altijd identiek, maar de waardigheid van menselijk leven vormt een belangrijk christelijk uitgangspunt.

---

10. Het einde van het leven

Ook rond sterven ontstaan ingewikkelde vragen.

Er moet onderscheid worden gemaakt tussen:

de dood doelbewust veroorzaken

en:

een disproportionele of zinloze behandeling niet voortzetten.

Niet iedere technisch mogelijke behandeling hoeft moreel verplicht te zijn.

Goede palliatieve zorg probeert:

pijn te verminderen;

waardigheid te bewaren;

de stervende niet te verlaten;

en de dood evenmin onnodig te bespoedigen als kunstmatig te ontkennen.

---

11. Oorlog en vrede

Christenen hebben hierover diepgaand verschild.

Pacifistische traditie

Jezus’ onderwijs over:

vijanden liefhebben;

de andere wang;

vrede stichten

wordt gezien als oproep tot principiële geweldloosheid.

Rechtvaardige-oorlogstraditie

Andere christenen stellen dat geweld onder zeer strikte voorwaarden gerechtvaardigd kan zijn om onschuldigen te beschermen en ernstig onrecht tegen te houden.

De traditie rond rechtvaardige oorlog probeert juist morele grenzen aan geweld te stellen.

---

12. Geld

Opvallend genoeg kan christelijke ethiek veel aandacht geven aan seksuele kwesties terwijl Jezus buitengewoon veel spreekt over:

geld;

bezit;

hebzucht;

armen;

vrijgevigheid.

Jakobus veroordeelt economische uitbuiting scherp.

Een volledige christelijke ethiek moet daarom ook vragen:

Hoe verdienen wij geld?

Hoe behandelen wij werknemers?

Hoeveel hebben wij werkelijk nodig?

Wat doen wij met overvloed?

Wie draagt de gevolgen van onze consumptie?

---

13. Het welvaartsevangelie

Binnen delen van het moderne christendom wordt materiële voorspoed sterk verbonden met geloof.

Daartegen bestaan ernstige Bijbelse bezwaren.

Jezus was niet rijk.

De apostelen leden.

Paulus kende gebrek én overvloed.

Het Nieuwe Testament belooft geen universele formule:

meer geloof = meer geld.

God kan materieel zegenen.

Maar rijkdom is geen betrouwbare thermometer van geestelijke volwassenheid.

---

14. Technologie en AI

Nieuwe technologie confronteert christenen met vragen die de Bijbelschrijvers niet rechtstreeks in moderne termen konden behandelen.

Denk aan:

kunstmatige intelligentie;

genetische manipulatie;

digitale identiteit;

deepfakes;

algoritmische beïnvloeding;

privacy;

mens-machineverhoudingen.

Daarom heeft christelijke ethiek beginselen nodig.

Bijvoorbeeld:

waarheid;

menselijke waardigheid;

verantwoordelijkheid;

rechtvaardigheid;

rentmeesterschap;

bescherming van kwetsbaren;

grenzen aan macht.

---

15. Niet alles is even duidelijk

Romeinen 14 laat zien dat christenen soms verschillende gewetensovertuigingen kunnen hebben.

Paulus zegt niet:

waarheid bestaat niet.

Maar hij maakt duidelijk dat niet ieder meningsverschil dezelfde status heeft.

Dat is een essentiële les voor het hele boek.

Zes tradities en ethische methode

Traditie	Karakteristieke bronnen/accenten
Evangelisch	Schrift, gebed, wijsheid en gemeenschap
Reformatorisch	Schrift, verbond, schepping en wet
Rooms-katholiek	Schrift, Traditie, leergezag en natuurrecht
Oosters-orthodox	Schrift binnen Traditie; deugd, ascese en geestelijke genezing
Baptistisch	Schrift, geweten, lokale gemeente en verantwoordelijkheid
Pinkster/charismatisch	Schrift, heiliging en leiding van de Geest

Waarom ethiek uiteindelijk over discipelschap gaat

Christelijke ethiek vraagt niet uitsluitend:

“Wat mag ik nog net?”

De diepere vraag is:

“Op wie wil ik lijken?”

Het doel van discipelschap is gelijkvormigheid aan Christus.

Daarom horen bij christelijke ethiek niet alleen verboden.

Ook:

liefde;

vreugde;

vrede;

geduld;

vriendelijkheid;

goedheid;

geloof;

zachtmoedigheid;

zelfbeheersing.

Ethiek wordt dan:

karaktervorming door de Geest.

MASTEROVERZICHT DEEL IV

Hoofdstuk	Hoofdvraag	Kernverschil
16	Is de hel eeuwig?	eeuwige straf, vernietiging of uiteindelijk herstel
17	Bestaat het vagevuur?	postmortale reiniging en gebed voor gestorvenen
18	Welke plaats hebben Maria en heiligen?	verering, voorspraak en middelaarschap
19	Hoe lezen we Genesis?	scheppingsdagen, ouderdom, evolutie en Adam
20	Hoe bepalen we christelijke ethiek?	Schriftuitleg en toepassing

GROTE TIJDLIJN — 2000 JAAR CHRISTELIJKE VERSCHILLEN

ca. 30–100 — Apostolische periode
Ontstaan van de nieuwtestamentische geschriften en eerste gemeenten.

2e–3e eeuw
Ontwikkeling van kerkelijke structuren, liturgie en vroege theologische formuleringen.

325 — Nicea
Debat over Christus leidt tot fundamentele geloofsbelijdenis.

381 — Constantinopel
Verdere formulering van trinitaire leer.

431 — Efeze
Theotokos wordt belangrijk in de verdediging van Christus' eenheid.

451 — Chalcedon
Christus wordt beleden als waarachtig God en waarachtig mens.

5e eeuw — Augustinus
Grote invloed op westerse theologie over zonde, genade en kerk.

787 — Nicea II
Belangrijk concilie in de discussie over iconen.

1054 — Oost-Westbreuk
Traditioneel markeringspunt van de scheiding tussen Rome en Constantinopel.

1517 en daarna — Reformatie
Schriftgezag, rechtvaardiging, sacramenten en kerk worden opnieuw fundamenteel besproken.

16e eeuw — Radicale Reformatie
Doop en aard van de gemeente worden opnieuw bevraagd.

1545–1563 — Trente
Rooms-katholieke reactie en hervorming.

1618–1619 — Dordrecht
Genade, verkiezing en volharding.

17e eeuw — Baptistische beweging
Geloofsdoop en congregationalisme krijgen nieuwe institutionele vormen.

18e eeuw — Opwekkingsbewegingen
Persoonlijke bekering en heiliging krijgen sterke nadruk.

1859 — Darwin
Nieuwe fase in de christelijke discussie over Genesis en natuurwetenschap.

19e–20e eeuw
Dispensationalisme krijgt grote invloed in delen van het evangelische christendom.

begin 20e eeuw — Pinksterbeweging
Tongentaal, genezing en geestelijke gaven worden opnieuw centrale thema's.

vanaf jaren 1960 — Charismatische beweging
Charismatische spiritualiteit verspreidt zich binnen bestaande denominaties.

21e eeuw
Nieuwe discussies over ethiek, secularisatie, medische technologie, seksualiteit, genetica en kunstmatige intelligentie.

DE TWINTIG VRAGEN IN ÉÉN OVERZICHT

Nr.	Vraag	Centraal begrip
1	Wie heeft het laatste woord?	gezag
2	Hoe wordt een mens gered?	genade
3	Kiest God of kiest de mens?	verkiezing
4	Kan redding verloren gaan?	volharding
5	Wie moet worden gedoopt?	verbond
6	Wat gebeurt bij het avondmaal?	aanwezigheid
7	Wat is de ware kerk?	kerk
8	Wie mag leidinggeven?	ambt
9	Spreekt God vandaag rechtstreeks?	profetie
10	Zijn wondergaven voor vandaag?	charismata
11	Geneest God vandaag?	genezing
12	Welke plaats heeft Israël?	verbond
13	Wanneer vindt de opname plaats?	wederkomst
14	Wat is het millennium?	Koninkrijk

Nr.	Vraag	Centraal begrip
15	Wat gebeurt na de dood?	opstanding
16	Is de hel eeuwig?	oordeel
17	Bestaat het vagevuur?	reiniging
18	Welke plaats hebben Maria en heiligen?	voorspraak
19	Hoe lezen we Genesis?	schepping
20	Hoe bepalen we onze ethiek?	discipelschap

SLOTBESCHOUWING

Waar verschillen werkelijk beginnen

Na twintig hoofdstukken wordt een patroon zichtbaar.

Christenen verschillen vaak niet omdat de ene groep de Bijbel bezit en de andere niet.

Ze verschillen omdat zij andere antwoorden geven op vragen die vóór de uiteindelijke conclusie liggen:

Wat is gezag?

Hoe interpreteren we de Schrift?

Welke plaats heeft Traditie?

Hoe verhouden Oude en Nieuwe Testament zich?

Wat doet een sacrament?

Wat is de kerk?

Hoe werkt de Heilige Geest?

Hoe lezen we profetie?

Welke teksten zijn letterlijk, symbolisch of typologisch?

Hoe onderscheiden we universele normen van cultureel bepaalde toepassingen?

Daarom is het soms onvoldoende om in een discussie nóg een Bijbeltekst te citeren.

Eerst moet worden ontdekt:

met welke hermeneutische bril lezen we die tekst?

Drie niveaus van verschil

Niet ieder verschil heeft hetzelfde gewicht.

Niveau 1 — Het centrum

Hier gaat het om overtuigingen die historisch tot het hart van het christelijke geloof behoren:

God;

Christus;

kruis;

opstanding;

genade;

geloof;

de uiteindelijke overwinning van God.

Niveau 2 — Grote kerkelijke verschillen

Bijvoorbeeld:

doop;

avondmaal;

kerkstructuur;

ambt;

geestelijke gaven.

Deze verschillen kunnen een reden zijn waarom christenen in verschillende kerken samenkomen.

Maar zij hoeven niet automatisch te betekenen dat de ander geen christen kan zijn.

Niveau 3 — Verschillen waarbinnen ruime diversiteit mogelijk is

Bijvoorbeeld veel details rond:

eindtijdschema's;

ouderdom van de aarde;

bepaalde praktische toepassingen.

Ook hier kunnen overtuigingen sterk zijn.

Maar niet ieder verschil verdient dezelfde intensiteit.

Waarheid én liefde

Eenheid betekent niet:

doen alsof verschillen niet bestaan.

Liefde betekent niet:

waarheid onbelangrijk maken.

Maar waarheid zonder liefde kan veranderen in trots.

En liefde zonder waarheid kan veranderen in relativisme.

Het Nieuwe Testament vraagt om iets moeilijkers:

waarheid spreken in liefde.

De laatste toets

Het motto van dit boek luidt:

“Beproef alles, behoud het goede.”

Daarvoor zijn beide delen nodig.

Beproef alles.

Dus:

denk;

onderzoek;

vergelijk;

stel vragen;

controleer tradities;

toets ervaringen;

onderzoek ook je eigen overtuigingen.

Maar daarna:

behoud het goede.

Niet eindeloos twijfelen.

Niet cynisch worden.

Niet geloven dat waarheid onbereikbaar is.

Onderzoek moet uiteindelijk leiden tot:

overtuiging;

nederigheid;

aanbidding;

gehoorzaamheid.

De vraag boven alle vragen

Jezus stelde zijn discipelen uiteindelijk geen examen over twintig denominatieverschillen.

Hij vroeg:

“Maar u, wie zegt u dat Ik ben?”

Petrus antwoordde:

“U bent de Christus, de Zoon van de levende God.”

Daar ligt het centrum van dit boek.

Christenen kunnen verschillen over veel.

Maar het christelijke geloof staat of valt uiteindelijk met:

Jezus Christus.

Niet onze denominatie is de Verlosser.

Niet onze systematische theologie.

Niet ons eindtijdschema.

Niet onze kerkgeschiedenis.

Niet onze kennis van Hebreeuws en Grieks.

Christus.

Daarom mag theologie diepgaand zijn.

Maar nooit hoogmoedig.

Ze mag overtuigend zijn.

Maar nooit liefdeloos.

Ze mag verschillen benoemen.

Maar Christus moet groter blijven dan het verschil.

NAWOORD

Verschillen zonder elkaar kwijt te raken

Dit boek wilde geen twintig debatten winnen.

Het wilde twintig gesprekken eerlijker maken.

Daarom hebben we geprobeerd:

karikaturen te vermijden;

grondteksten te onderzoeken;

de geschiedenis mee te nemen;

tradities in hun eigen woorden te begrijpen;

en telkens terug te keren naar de Schrift.

Vanuit een evangelische benadering blijft daarbij de overtuiging centraal dat de Schrift de beslissende norm vormt en dat redding volledig rust op Gods genade in Jezus Christus.

Maar juist een hoge Schriftopvatting vraagt om nederigheid.

Sola Scriptura betekent niet:

mijn interpretatie is onfeilbaar.

Het betekent uiteindelijk:

zelfs mijn interpretatie moet opnieuw onder Gods Woord worden gebracht.

Eén Heer

Christus is niet het bezit van:

Rome;

Constantinopel;

Genève;

Wittenberg;

Canterbury;

een baptistengemeente;

een evangelische beweging;

of een pinksterkerk.

De kerk behoort aan Hem.

Daarom kunnen christenen elkaar corrigeren.

Van elkaar leren.

Soms scherp van mening verschillen.

En toch samen erkennen:

Jezus Christus is Heer.

SLOTWOORD

Waar de Schrift duidelijk spreekt:

gehoorzaam.

Waar interpretaties verschillen:

onderzoek.

Waar de geschiedenis iets kan leren:

luister.

Waar menselijke kennis beperkt blijft:

wees nederig.

Waar een medechristen anders denkt:

heb lief.

En in alles:

richt je op Christus.

Want uiteindelijk wordt niet onze denominatie verheerlijkt.

Niet ons schema.

Niet ons gelijk.

Maar God.

Soli Deo Gloria.

BEGRIPPENREGISTER HEBREEUWS EN GRIEKS

Hebreeuws

אֲדָמָה — adamah

Betekenis: grond, aarde.
Hoofdstuk: 19.
Verwant aan het woordspel rond Adam.

אָדָם — adam

Betekenis: mens, mensheid; in context ook Adam.
Hoofdstuk: 19.

בָּרָא — bara

Betekenis: scheppen.
Hoofdstuk: 19.

בְּרִית — berit

Betekenis: verbond.
Hoofdstuk: 12.

בְּרֵאשִׁית — bereshit

Betekenis: in het begin.
Hoofdstuk: 19.

יוֹם — yom

Betekenis: dag; afhankelijk van context ook bredere tijdsaanduiding.
Hoofdstuk: 19.

נֶפֶשׁ — nefesh

Betekenis: leven, persoon, levend wezen, ziel.
Hoofdstuk: 15.

עֵזֶר — ezer

Betekenis: helper, hulp.
Hoofdstuk: 8.

רָקִיעַ — raqia

Betekenis: uitspansel, gewelf, expanse.
Hoofdstuk: 19.

שְׁאוֹל — Sjeool

Betekenis: dodenrijk, grafachtige sfeer van de doden.
Hoofdstukken: 15 en 16.

צֶלֶם אֱלֹהִים — tselem Elohim

Betekenis: beeld van God.
Hoofdstuk: 19.

Grieks

ἀγάπη — agapē

Betekenis: liefde.
Hoofdstuk: 20.

αἰών — aiōn

Betekenis: eeuw, tijdperk.
Hoofdstuk: 16.

αἰώνιος — aiōnios

Betekenis: eeuwig, behorend tot de eeuw; precieze nuance afhankelijk van context.
Hoofdstuk: 16.

ἀνάστασις — anastasis

Betekenis: opstanding.
Hoofdstuk: 15.

ἀντίχριστος — antichristos

Betekenis: antichrist.
Hoofdstuk: 13.

ἀπάντησις — apantēsis

Betekenis: ontmoeting, tegemoetgaan.
Hoofdstuk: 13.

ἀπόλλυμι — apollymi

Betekenis: verloren laten gaan, vernietigen, te gronde richten.
Hoofdstuk: 16.

ἀπόστολος — apostolos

Betekenis: gezondene, apostel.
Hoofdstuk: 8.

ἁγιασμός — hagiasmos

Betekenis: heiliging.
Hoofdstuk: 20.

ἅγιοι — hagioi

Betekenis: heiligen, heilige mensen.
Hoofdstuk: 18.

ἁμαρτία — hamartia

Betekenis: zonde.
Hoofdstuk: 2.

ἁρπάζω — harpazō

Betekenis: grijpen, wegrukken, meenemen.
Hoofdstuk: 13.

αὐθεντέω — authenteō

Betekenis: gezag uitoefenen; zeldzaam woord waarvan de precieze nuance wordt bediscussieerd.
Hoofdstuk: 8.

βαπτίζω — baptizō

Betekenis: dopen, onderdompelen, wassen.
Hoofdstuk: 5.

γέεννα — geenna

Betekenis: Gehenna; beeld/term voor goddelijk oordeel.
Hoofdstuk: 16.

γλῶσσα — glōssa

Betekenis: tong, taal.
Hoofdstuk: 10.

διάκονος — diakonos

Betekenis: dienaar, diaken.
Hoofdstuk: 8.

δικαιοσύνη — dikaiosynē

Betekenis: gerechtigheid, rechtvaardigheid.
Hoofdstuk: 2.

δικαιόω — dikaioō

Betekenis: rechtvaardigen.
Hoofdstuk: 2.

ἐκκλησία — ekklēsia

Betekenis: vergadering, gemeente, kerk.
Hoofdstuk: 7.

ἐκλέγομαι — eklegomai

Betekenis: kiezen, uitkiezen.
Hoofdstuk: 3.

ἐπίσκοπος — episkopos

Betekenis: opziener; later bisschop.
Hoofdstuk: 8.

εὐχαριστέω — eucharisteō

Betekenis: danken, dankzeggen.
Hoofdstuk: 6.

θέωσις — theōsis

Betekenis: vergoddelijking/deïficatie; deelname aan Gods leven door genade.
Hoofdstuk: 2.

Θεοτόκος — Theotokos

Betekenis: God-barende, Moeder van God.
Hoofdstuk: 18.

θεόπνευστος — theopneustos

Betekenis: door God geademd/ingegeven.
Hoofdstuk: 1.

κοινωνία — koinōnia

Betekenis: gemeenschap, deelname, participatie.
Hoofdstuk: 6.

μεσίτης — mesitēs

Betekenis: middelaar.
Hoofdstuk: 18.

οἶκος — oikos

Betekenis: huis, huishouden.
Hoofdstuk: 5.

παράδοσις — paradosis

Betekenis: overlevering, traditie.
Hoofdstuk: 1.

παράδεισος — paradeisos

Betekenis: paradijs.
Hoofdstuk: 15.

παραπίπτω — parapiptō

Betekenis: afvallen, wegvallen.
Hoofdstuk: 4.

παρουσία — parousia

Betekenis: komst, aanwezigheid.
Hoofdstuk: 13.

πίστις — pistis

Betekenis: geloof, vertrouwen, trouw.
Hoofdstuk: 2.

πνεῦμα — pneuma

Betekenis: geest, adem, wind.
Hoofdstuk: 15.

πρεσβύτερος — presbyteros

Betekenis: oudste.
Hoofdstuk: 8.

προορίζω — proorizō

Betekenis: tevoren bestemmen.
Hoofdstuk: 3.

προφητεία — prophēteia

Betekenis: profetie.
Hoofdstuk: 9.

σύνείδησις — syneidēsis

Betekenis: geweten.
Hoofdstuk: 20.

χάρις — charis

Betekenis: genade.
Hoofdstuk: 2.

χάρισμα — charisma

Betekenis: genadegave, geestelijke gave.
Hoofdstuk: 10.

χαρίσματα ἰαμάτων — charismata iamatōn

Betekenis: gaven van genezingen.
Hoofdstuk: 11.

ψυχή — psychē

Betekenis: leven, ziel, persoon, zelf.
Hoofdstuk: 15.

BIJBELSE KERNTEKSTEN PER HOOFDSTUK

Hfd.	Thema	Belangrijkste Schriftgedeelten
1	Schrift en Traditie	Marc. 7; Hand. 17:11; 2 Tim. 3:16–17; 2 Thess. 2:15
2	Redding	Joh. 3; Rom. 3–5; Ef. 2:1–10; Jak. 2
3	Verkiezing	Joh. 6; Rom. 8–11; Ef. 1; 1 Tim. 2; 2 Petr. 3
4	Volharding	Joh. 10; Joh. 15; Rom. 8; Hebr. 6; Hebr. 10; 1 Joh. 2
5	Doop	Matt. 28:18–20; Hand. 2; Hand. 8; Hand. 10; Hand. 16; Rom. 6; Kol. 2
6	Avondmaal	Matt. 26; Joh. 6; 1 Kor. 10–11
7	Kerk	Matt. 16; Hand. 15; Ef. 1–4; Gal. 2
8	Ambt	Gen. 1–2; Rom. 16; 1 Kor. 11; 1 Kor. 14; Gal. 3; 1 Tim. 2–3
9	Profetie	Hebr. 1; 1 Kor. 12–14; 1 Thess. 5
10	Charismata	Hand. 2; 1 Kor. 12–14; Ef. 2
11	Genezing	Jes. 53; Matt. 8; 2 Kor. 12; Jak. 5; 1 Petr. 2
12	Israël	Gen. 12; Jer. 31; Rom. 9–11; Hebr. 8
13	Wederkomst	Matt. 24; 1 Thess. 4–5; 2 Thess. 2; Openb. 13
14	Millennium	Matt. 13; Openb. 19–20
15	Dood/opstanding	Luc. 23; 1 Kor. 15; 2 Kor. 5; Fil. 1; Openb. 21–22
16	Hel	Jes. 66; Matt. 10; Matt. 25; Marc. 9; Openb. 14; Openb. 20
17	Vagevuur	1 Kor. 3; Hebr. 10–12; Openb. 21; 2 Makk. 12
18	Maria/heiligen	Luc. 1–2; Rom. 16; 1 Tim. 2; Openb. 5; Openb. 8
19	Schepping	Gen. 1–3; Rom. 5; 1 Kor. 15
20	Ethiek	Gen. 1–2; Matt. 5–7; Matt. 19; Rom. 12–14; Gal. 5; Jakobus

BRONNEN EN VERDERE STUDIE

Bijbel en grondtekst

Voor grondtekstonderzoek verdienen standaarduitgaven van het Hebreeuwse Oude Testament en het Griekse Nieuwe Testament de voorkeur, aangevuld met betrouwbare lexica en grammatica's.

Nederlandse Bijbelvertalingen kunnen onderling worden vergeleken om zichtbaar te maken waar vertaalkeuzes al een interpretatieve beslissing bevatten.

Vroege kerk

Didachè

Belangrijk voor vroegchristelijke:

doopppraktijk;

avondmaal;

gemeenteleven.

Ignatius van Antiochië

Belangrijk voor de ontwikkeling van:

bisschopsambt;

kerkelijke eenheid;

eucharistische taal.

Irenaeus

Belangrijk voor:

apostolische traditie;

ketterijbestrijding;

heilsgeschiedenis.

Augustinus

Belangrijk voor:

genade;

vrije wil;

kerk;

doop;

eschatologie.

Reformatie

Maarten Luther

Vooral relevant voor:

rechtvaardiging;

Schriftgezag;

avondmaal.

Johannes Calvijn

Relevant voor:

Schrift;

verkiezing;

kerk;

sacramenten;

volharding.

Ulrich Zwingli

Belangrijk voor de protestantse ontwikkeling van de avondmaalsleer.

Jacobus Arminius

Essentieel voor de latere discussie over:

verkiezing;

genade;

menselijke verantwoordelijkheid.

Reformatorische belijdenisgeschriften

Voor de uiteindelijke uitgeverseditie behoren onder andere te worden geraadpleegd:

Nederlandse Geloofsbelijdenis

Heidelbergse Catechismus

Dordtse Leerregels

Westminster Confession of Faith

Deze bronnen maken het mogelijk gereformeerde posities vanuit hun eigen documenten weer te geven.

Rooms-katholieke primaire bronnen

Belangrijke categorieën zijn:

Catechismus van de Katholieke Kerk

Dei Verbum

Lumen Gentium

documenten van het **Concilie van Trente**

documenten van **Vaticanum II**

en relevante officiële teksten over:

eucharistie;

Maria;

kerk;

openbaring;

oecumene.

Oosters-orthodoxe bronnen

Voor de orthodoxe traditie is bijzondere voorzichtigheid nodig.

Orthodoxe theologie heeft geen enkel centraal leergezag dat volledig vergelijkbaar is met het rooms-katholieke Magisterium.

Daarom moeten worden gecombineerd:

oecumenische concilies;

liturgische traditie;

kerkvaders;

representatieve orthodoxe theologen.

Baptistische bronnen

Van belang zijn historische baptistische geloofsbelijdenissen en representatieve werken over:

geloofsdoop;

lokale gemeente;

religieuze vrijheid;

discipelschap.

Pinkster- en charismatische bronnen

Voor dit gedeelte moeten klassieke pinksterdocumenten worden onderscheiden van de bredere charismatische beweging.

Belangrijke thema’s:

doop in de Heilige Geest;

tongentaal;

profetie;

genezing;

charismata;

onderscheiding.

BRONNENAPPARAAT

Verantwoording van de bronnen

Bij een vergelijkend boek als dit is bronkeuze van bijzonder belang.

Een rooms-katholieke leer moet bij voorkeur worden beschreven vanuit rooms-katholieke officiële documenten.

Een gereformeerde positie vanuit gereformeerde belijdenisgeschriften en representatieve theologen.

Een baptistische positie vanuit baptistische geloofsbelijdenissen.

En een klassieke pinksterpositie vanuit de eigen geloofsverklaringen van die beweging.

Pas daarna is secundaire literatuur aan de beurt.

Daarom wordt in deze uitgave onderscheid gemaakt tussen:

primaire bronnen

en:

secundaire bronnen.

I. PRIMAIRE BRONNEN

A. De Bijbel

De Bijbel vormt de primaire tekst waarop alle twintig hoofdstukken uiteindelijk worden getoetst.

Bij de definitieve editie worden de gebruikte Nederlandse vertaling of vertalingen consequent verantwoord.

Voor tekstvergelijking kunnen verschillende Nederlandse vertalingen naast elkaar worden gebruikt, terwijl voor grondtekstonderzoek Hebreeuwse en Griekse standaardteksten worden geraadpleegd.

B. Hebreeuwse en Griekse grondtekst

Voor het Oude Testament:

Biblia Hebraica Stuttgartensia / Biblia Hebraica Quinta

Voor het Nieuwe Testament:

Nestle-Aland, Novum Testamentum Graece

en:

United Bible Societies, Greek New Testament

Deze teksten vormen de basis voor de behandeling van woorden als:

berit;

nefesh;

yom;

theopneustos;

pistis;

charis;

aiōnios;

parousia;

anastasis.

C. Vroege christelijke bronnen

Didachè

De *Didachè* is belangrijk voor het onderzoek naar:

doop;

vasten;

avondmaal;

gemeentepraktijk;

vroegchristelijk discipelschap.

Bijzonder interessant is dat de tekst verschillende praktische mogelijkheden rond de wijze van dopen noemt.

Dat maakt de bron relevant voor hoofdstuk 5.

Ignatius van Antiochië

De brieven van Ignatius zijn belangrijk voor:

bisschopsambt;

kerkelijke eenheid;

eucharistie;

de ontwikkeling van kerkelijke structuren.

Daarom is Ignatius bijzonder relevant voor hoofdstukken 6–8.

Justinus de Martelaar

Zijn beschrijvingen van christelijke samenkomsten bieden belangrijke informatie over:

doop;

eucharistie;

eredienst;

Schriftlezing.

Irenaeus van Lyon

Irenaeus is belangrijk voor:

apostolische traditie;

apostolische successie;

bestrijding van gnostiek;

eenheid van Oude en Nieuwe Testament;

heilsgeschiedenis.

Zijn werk is daarom vooral relevant voor hoofdstukken 1, 7 en 12.

Augustinus van Hippo

Augustinus is voor dit boek een van de belangrijkste historische theologen.

Zijn invloed is groot op discussies over:

zonde;

genade;

vrije wil;

uitverkiezing;

doop;

kerk;

eindtijd;

Genesis.

Hij verschijnt daarom in meerdere hoofdstukken.

II. DE OECUMENISCHE CONCILIES

Nicea — 325

Centraal stond de identiteit van Christus.

De Zoon is niet een verheven schepsel.

Hij behoort werkelijk tot de goddelijke werkelijkheid.

Constantinopel — 381

De geloofsbelijdenis wordt verder uitgewerkt en de belijdenis van de Heilige Geest krijgt verdere formulering.

Efeze — 431

Belangrijk voor de christologische discussie en de titel:

Theotokos

voor Maria.

De oorspronkelijke inzet is vooral:

Wie is Jezus Christus?

Chalcedon — 451

Christus wordt beleden als werkelijk God en werkelijk mens.

De goddelijke en menselijke natuur worden niet met elkaar vermengd en evenmin van elkaar gescheiden.

Nicea II — 787

Van groot belang voor de discussie over:

iconen;

beelden;

verering.

Dit concilie speelt daarom een belangrijke rol in hoofdstuk 18.

III. REFORMATORISCHE BRONNEN

Maarten Luther

Belangrijke werken en thema's:

rechtvaardiging door geloof;

gezag van de Schrift;

vrijheid van de christen;

gebondenheid van de wil;

avondmaal.

Vooral relevant voor hoofdstukken 1–3 en 6.

Johannes Calvijn

Institutie van de christelijke godsdienst

Calvijn behandelt systematisch:

kennis van God;

Schrift;

Christus;

Heilige Geest;

rechtvaardiging;

verkiezing;

kerk;

sacramenten;

christelijk leven.

De *Institutie* vormt daarom een belangrijke primaire bron voor de gereformeerde positie in vrijwel het gehele boek.

IV. GEREFORMEERDE BELIJDENISSCHRIFTEN

Nederlandse Geloofsbelijdenis

Belangrijk voor:

Schrift;

canon;

Drie-eenheid;

Christologie;

kerk;

sacramenten;

eindtijd.

Heidelbergse Catechismus

Belangrijk voor:

zonde;

verlossing;

dankbaarheid;

rechtvaardiging;

doop;

avondmaal;

christelijk leven.

Dordtse Leerregels

Essentieel voor hoofdstukken 3 en 4.

Thema’s:

verkiezing;

menselijke verdorvenheid;

effectiviteit van genade;

volharding.

Westminster Confession of Faith

Belangrijk voor:

Schrift;

God;

voorzienigheid;

verbond;

vrije wil;

rechtvaardiging;

volharding;

kerk;

sacramenten;

eschatologie.

V. ROOMS-KATHOLIEKE PRIMAIRE BRONNEN

Catechismus van de Katholieke Kerk

De Catechismus vormt een centrale bron voor de officiële katholieke positie.

Bijzonder relevant zijn gedeelten over:

openbaring;

Schrift en Traditie;

rechtvaardiging;

sacramenten;

kerk;

Maria;

heiligen;

vagevuur;

hel;

opstanding.

De katholieke leer beschrijft Schrift en apostolische Traditie als nauw met elkaar verbonden binnen één overgeleverd geloofsgoed; het Magisterium heeft een bijzondere taak bij de authentieke interpretatie daarvan.

Dei Verbum

Dogmatische constitutie over de goddelijke openbaring van Vaticanum II.

Belangrijk voor hoofdstuk 1.

Onderwerpen:

openbaring;

inspiratie;

Schrift;

Traditie;

interpretatie;

kerkelijk leergezag.

Lumen Gentium

Dogmatische constitutie over de kerk.

Belangrijk voor:

kerkbegrip;

bisschoppen;

paus;

leken;

heiligheid;

Maria.

Vooral relevant voor hoofdstukken 7, 8 en 18.

Concilie van Trente

Van bijzonder belang voor:

rechtvaardiging;

sacramenten;

eucharistie;

vagevuur;

reactie op de Reformatie.

Relevant voor hoofdstukken 2, 5, 6 en 17.

VI. OOSTERS-ORTHODOXE BRONNEN

Orthodoxe theologie vraagt een iets andere bronbenadering.

Er bestaat geen exact equivalent van één universele moderne orthodoxe catechismus met dezelfde functie als de rooms-katholieke Catechismus.

Daarom moeten verschillende soorten bronnen worden gecombineerd:

de Schrift

de oecumenische concilies

de kerkvaders

de liturgie

representatieve orthodoxe theologen

Athanasius

Belangrijk voor:

menswording;

verlossing;

deelname aan Gods leven.

Basilius de Grote

Belangrijk voor:

Heilige Geest;

Drie-eenheid;

christelijk leven.

Gregorius van Nazianze

Belangrijk voor:

Drie-eenheid;

Christologie;

menswording.

Johannes Chrysostomus

Belangrijk voor:

Bijbeluitleg;

prediking;

kerkelijk leven;

ethiek.

Johannes van Damascus

Belangrijk voor:

orthodoxe dogmatiek;

iconen;

Christologie.

Kallistos Ware

Voor moderne lezers vormen zijn werken een toegankelijke introductie tot orthodox:

kerkbegrip;

Traditie;

gebed;

theosis;

spiritualiteit.

VII. BAPTISTISCHE BRONNEN

London Baptist Confession of Faith — 1689

Belangrijk voor historische gereformeerde baptistische theologie.

Thema’s:

Schrift;

verbond;

rechtvaardiging;

kerk;

doop;

avondmaal;

volharding.

Baptist Faith and Message

Deze geloofsverklaring is representatief voor een belangrijke hedendaagse baptistische stroming.

Voor de doop wordt de onderdompeling van een gelovige benadrukt.

Het avondmaal wordt als symbolische gedachtenis- en gehoorzaamheidshandeling beschreven.

Dat maakt deze bron bijzonder relevant voor hoofdstukken 5–7.

VIII. PINKSTERBRONNEN

Assemblies of God — Statement of Fundamental Truths

Deze geloofsverklaring is een belangrijke primaire bron voor klassiek pinksterchristendom.

Zij bevestigt onder andere:

de Schrift als gezaghebbende regel voor geloof en leven;

persoonlijke redding;

doop in de Heilige Geest;

geestelijke gaven;

tongentaal;

goddelijke genezing;

de wederkomst van Christus.

Binnen deze klassieke pinkstertraditie wordt de doop in de Heilige Geest onderscheiden van wedergeboorte en wordt tongentaal verbonden met het eerste fysieke teken daarvan.

Dit is belangrijk omdat niet iedere charismatische christen deze specifieke formulering deelt.

IX. BELANGRIJKE SECUNDAIRE LITERATUUR

Kerkgeschiedenis

Justo L. González

The Story of Christianity

Breed overzicht van de ontwikkeling van het christendom.

Henry Chadwick

The Early Church

Belangrijk voor de vroege kerk.

Diarmaid MacCulloch

Christianity: The First Three Thousand Years

Zeer breed historisch overzicht.

X. SYSTEMATISCHE THEOLOGIE

Alister E. McGrath

Relevant voor:

christelijke theologie;

Reformatie;

historische ontwikkeling van leerstellingen.

Millard J. Erickson

Representatieve evangelische systematische theologie.

Wayne Grudem

Invloedrijke evangelische systematische theologie, met duidelijke positie op onder andere:

Schrift;

verkiezing;

gaven;

kerk;

eindtijd.

Waar gebruikt moet duidelijk blijven dat Grudem één invloedrijke evangelische positie vertegenwoordigt en niet “de” evangelische positie.

Michael Horton

Belangrijk representatief werk vanuit gereformeerde theologie.

XI. HEILIGE GEEST EN CHARISMATA

Gordon D. Fee

Belangrijk voor:

Paulus;

Heilige Geest;

1 Korintiërs;

charismata.

Fee is bijzonder waardevol omdat hij grondige nieuwtestamentische exegese combineert met een pinksterachtergrond.

Stanley M. Horton

Representatief voor klassieke pinkstertheologie.

XII. EINDTIJD EN OPENBARING

Voor hoofdstukken 13–16 moet bewust literatuur uit verschillende eschatologische modellen worden gebruikt.

Niet alleen:

premillennialistisch;

maar ook:

amillennialistisch;

postmillennialistisch;

preteristisch;

futuristisch;

idealistisch.

Hierdoor wordt voorkomen dat een tijdlijn stilzwijgend al bepaalt welke uitleg de lezer moet aannemen.

XIII. SCHEPPING EN WETENSCHAP

Voor hoofdstuk 19 moet literatuur uit minstens drie modellen vertegenwoordigd zijn:

jonge-aardecreationisme

oude-aardecreationisme

evolutionaire schepping

Daarbij moet steeds onderscheid worden gemaakt tussen:

wetenschappelijke argumenten;

Bijbelexegese;

filosofische conclusies;

theologische consequenties.

XIV. VOORBEELD VAN HET NOTENAPPARAAT

De definitieve hoofdstukken kunnen eindnoten krijgen in deze vorm:

Hoofdstuk 1 — voorbeeldnoten

1. 2 Timotheüs 3:16–17. Zie voor *theopneustos* de standaard Griekse lexica.

2. 2 Thessalonicenzen 2:15. Het Griekse *paradosis* kan positief of negatief functioneren afhankelijk van de context.

3. *Dei Verbum*, §§ 7–10, voor de rooms-katholieke verhouding tussen Schrift, Traditie en leergezag.

4. Catechismus van de Katholieke Kerk, §§ 74–100.

5. Nederlandse Geloofsbelijdenis, artikelen 3–7, voor de gereformeerde leer over Schrift en canon.

Hoofdstuk 2 — voorbeeldnoten

1. Romeinen 3–5 vormt een fundamentele Paulinische context voor rechtvaardiging.

2. Efeziërs 2:8–10 verbindt redding door genade met goede werken die daarop volgen.

3. Jakobus 2:14–26 behandelt het probleem van geloof zonder werken.

4. Concilie van Trente, decreet over de rechtvaardiging.

5. Heidelbergse Catechismus, vooral zondag 23–24.

Hoofdstuk 3 — voorbeeldnoten

1. Efeziërs 1:3–14.

2. Romeinen 8:28–30.

3. Romeinen 9–11 moet als literaire eenheid worden gelezen.

4. Dordtse Leerregels, hoofdstukken I–II.

5. Voor de arminiaanse traditie: geschriften van Jacobus Arminius en de Remonstrantie van 1610.

Hoofdstuk 5 — voorbeeldnoten

1. Mattheüs 28:18–20.

2. Handelingen 2:38–41.

3. Romeinen 6:1–4.

4. Nederlandse Geloofsbelijdenis, artikel 34.

5. Baptist Faith and Message, artikel VII.

Hoofdstuk 6 — voorbeeldnoten

1. Mattheüs 26:26–29; Marcus 14:22–25; Lucas 22:14–20; 1 Korintiërs 11:23–26.

2. 1 Korintiërs 10:16–17 voor *koinōnia*.

3. Concilie van Trente voor de rooms-katholieke eucharistische formuleringen.

4. Calvijn, *Institutie*, boek IV, voor de gereformeerde sacramentstheologie.

5. Baptist Faith and Message, artikel VII, voor de baptistische memorialistische formulering.

XV. BRONNENKADER BIJ IEDER HOOFDSTUK

Aan het einde van ieder hoofdstuk komt voortaan een klein kader:

Verder lezen

Bijbel:
de belangrijkste Schriftgedeelten.

Historische bron:
één of twee primaire teksten.

Traditiebronnen:
de relevante catechismus, confessie of geloofsverklaring.

Verdieping:
twee of drie representatieve theologische werken.

Daardoor blijft de hoofdtekst toegankelijk terwijl de geïnteresseerde lezer zelfstandig verder kan studeren.

XVI. REDACTIONELE BRONNENREGEL

Voor de definitieve editie geldt:

Geen traditie wordt uitsluitend beschreven door haar tegenstanders.

Geen controversiële positie wordt op basis van één losse citaatregel weergegeven.

Primaire bronnen krijgen voorrang.

Interne verschillen binnen tradities worden benoemd.

Grondtekstwoorden worden nooit als simpele “bewijswoorden” gebruikt.

Historische ontwikkeling wordt onderscheiden van oorspronkelijke Bijbeltekst.

Een latere dogmatische formulering wordt niet zonder bewijs teruggeprojecteerd op de eerste eeuw.

XVII. BIBLIOGRAFISCHE HOOFDINDELING

De uiteindelijke bibliografie wordt als volgt geordend:

A. Bijbeluitgaven en grondteksten

B. Lexica en taalhulpmiddelen

C. Apostolische Vaders en kerkvaders

D. Oecumenische concilies

E. Rooms-katholieke documenten

F. Orthodoxe bronnen

G. Reformatoren en gereformeerde belijdenissen

H. Baptistische bronnen

I. Pinkster- en charismatische bronnen

J. Systematische theologie

K. Kerkgeschiedenis

L. Eschatologie

M. Schepping en wetenschap

N. Christelijke ethiek

XVIII. BRONNEN BIJ DE ZES TRADITIES

Voor iedere traditie wordt minimaal één primaire referentiebron aangehouden.

Traditie	Primaire/representatieve basisbron
Evangelisch	evangelische geloofsverklaringen en representatieve theologie
Reformatorisch	NGB, Heidelbergse Catechismus, Dordt, Westminster
Rooms-katholiek	Catechismus, Vaticanum II, Trente
Oosters-orthodox	concilies, liturgie, Vaders en representatieve orthodoxe theologie

Traditie	Primaire/representatieve basisbron
Baptistisch	historische baptistische confessies en Baptist Faith and Message
Pinkster	Statement of Fundamental Truths en klassieke pinkstertheologie

XIX. EEN BELANGRIJKE REDACTIONELE CORRECTIE

In de vergelijkingstabellen moet het woord:

“de katholieke visie”

of:

“de evangelische visie”

alleen worden gebruikt wanneer daadwerkelijk een voldoende uniforme positie bestaat.

Waar dat niet zo is, gebruiken we formuleringen als:

“in veel evangelische kerken”

“binnen klassieke pinkstertradities”

“in verschillende gereformeerde kerken”

“de officiële rooms-katholieke leer”

“binnen de orthodoxe traditie bestaan verschillende accenten.”

Dit verhoogt de wetenschappelijke betrouwbaarheid van het hele boek aanzienlijk.

XX. SLOT VAN HET BRONNENAPPARAAT

Theologische verschillen worden niet eerlijker wanneer we ze kleiner maken dan ze zijn.

Maar ze worden ook niet eerlijker wanneer we de positie van de ander eerst vereenvoudigen om haar daarna gemakkelijk te kunnen weerleggen.

Een christelijk boek over verschillen moet daarom streven naar iets moeilijkers:

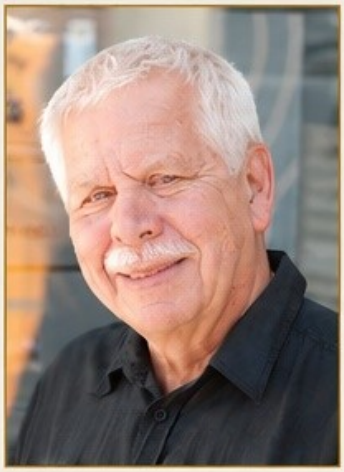
de sterkste versie van het argument van de ander begrijpen voordat we het beoordelen.

Dat is geen relativisme.

Het is intellectuele eerlijkheid.

En voor een christen behoort intellectuele eerlijkheid uiteindelijk tot dezelfde opdracht als alle andere waarheid:

“Beproef alle dingen; behoud het goede.”

Waarom komen oprechte christenen tot verschillende conclusies?

Dit boek onderzoekt twintig grote geloofsvragen waarover christenen van mening verschillen. Het laat zien welke Bijbelteksten daarbij doorslaggevend zijn, hoe deze verschillen historisch zijn ontstaan en hoe zes grote christelijke tradities – evangelisch, reformatorisch, rooms-katholiek, oosters-orthodox, baptistisch en charismatisch/pinksterchristelijk – tegen deze vragen aankijken.

Het doel is niet om discussies te winnen, maar om te begrijpen. Wat staat er in de Schrift? Wat betekent het? En hoe zijn oprechte christenen vanuit dezelfde Bijbel tot verschillende conclusies gekomen? Daarbij worden argumenten eerlijk weergegeven, zorgvuldigg gewogen en in hun historische context geplaatst.

20 GROTE GELOOFSVRAGEN, ONDER DE LOEP

- Het gezag van de Bijbel
- Redding en uitverkiezing
- Doop en avondmaal
- De Heilige Geest en zijn gaven
- Israël en de kerk
- De eindtijd en het duizendjarig rijk
- Hemel, hel en eeuwigheid
- Vergelijking van zes tradities
- Bijbelse kernteksten en tabellen
- Tijdlijnen en infographics
- Grondtekstonderzoek
- Historische achtergronden
- Bronnenapparaat en literatuurlijst
- Toegankelijke en evenwichtige analyse

OVER DE AUTEUR

Gerard Feller schrijft toegankelijke en diepgravende boeken over het christelijk geloof, de Bijbel en actuele thema's. Met Feller Books wil hij bijdragen aan een beter begrip van de rijkdom, diversiteit en eenheid van de wereldwijde kerk van Jezus Christus.

FELLER BOOKS

ISBN 978-90-832728-1-5